

Genel Kurul

İlçe Genel
26 Haziran 2024

Sadece İngilizce

İnsan Hakları Konseyi

Elli altıncı oturum

18 Haziran-12 Temmuz 2024

Gündem maddesi 3

**Tüm insan haklarının, medeni,
siyasi, ekonomik, sosyal ve kültürel hakların,
kalkınma hakkı da dahil olmak üzere geliştirilmesi ve korunması**

Döngüyü kırmak: Evsizliğin ve yoksulluğun kriminalize edilmesine son vermek**Derin Yoksulluk ve İnsan Hakları Özel Raportörü Raporu^{1*}***Özet*

Derin yoksulluk ve insan hakları Özel Raportörü ile yeterli yaşam standardı hakkının bir bileşeni olarak yeterli konut ve bu bağlamda ayrımcılığa uğramama hakkı Özel Raportörü tarafından hazırlanan bu çalışma, Konsey'in özel usul yetki sahiplerinden kendi yetki alanlarına giren konularda yakın koordinasyon ve işbirliği içinde çalışmalarını talep ettiği 8/11 ve 52/10 sayılı İnsan Hakları Konseyi kararları uyarınca hazırlanmıştır. Çalışma, Devletlerin derin yoksulluk ve insan haklarına ilişkin yol gösterici ilkeleri (bkz. A/HRC/21/39) ve Konsey'in Devletlere evsizliği ve yoksulluk içindeki insanların yaşamlarını idame ettirme faaliyetlerini suç olmaktan çıkarmaları çağrısında bulunduğu 43/14 ve 55/11 sayılı Konsey kararlarını uygulamalarına yardımcı olmayı amaçlamaktadır.

¹ * Alındığı şekliyle, sadece gönderildiği dilde çoğaltılmıştır.

***Bu gayri-resmi olmayan Türkçe çeviri Eşitlik Politikaları Derneği tarafından yapılmıştır.

Döngüyü kırmak: evsizliğin ve yoksulluğun kriminalize edilmesine son vermek

Derin yoksulluk ve insan hakları Özel Raportörü ile yeterli yaşam standardı hakkının bir bileşeni olarak yeterli konut ve bu bağlamda ayrımcılığa uğramama hakkı Özel Raportörü tarafından yapılan çalışma

İçindekiler

Sayfa

I.	Giriş	
II.	Evsizliğin ve yoksulluğun kriminalize edilmesi neden bir çözüm değildir	
A.	Kriminalizasyon insan haklarını ihlal eder	
B.	Tahliyeler, para cezaları ve gözaltılar daha fazla insan hakları ihlaline neden olmaktadır	
C.	Kriminalizasyon, ayrımcılık ve dışlamanın tarihsel mirasını sürdürmektedir	
D.	Kriminalizasyon ayrımcılığı ve damgalamayı güçlendirir	10
E.	Kriminalizasyon, sosyal sorunların ele alınmasında uygun olmayan, verimsiz ve maliyetli bir yaklaşımdır	12
F.	Kriminalizasyon, kamu düzeni ve güvenliğinin artırılması için rasyonel veya orantılı bir yanıt değildir	13
III.	Kriminalizasyona alternatifler: değişim için bir gündem	13
A.	Hayatı idame ettirici faaliyetleri kriminalize eden yasaların yürürlükten kaldırılması	14
B.	Yargı denetimi, adalete erişim ve adli yardımın iyileştirilmesi	14
C.	Gözaltı alternatiflerinin uygulanması	14
D.	Para cezasının ödenmemesi halinde hapis cezasına son verilmesi	15
E.	Kolluk kuvvetleri uygulamalarında reform	15
F.	Kamusal alanlara eşit erişimin teşvik edilmesi	16
G.	İlk önce barınma, son değil	17
H.	Evsizliğin Önlenmesi	17
I.	Kayıt dışı ekonomik faaliyetlerin düzenlenmesinde reform	17
J.	Bölgesel ve yerel yönetimlerin rolünün artırılması	18
IV.	Sonuçlar ve Tavsiyeler	18

I. Giriş

1. Evsizlik ve yoksulluk yaşayan kişiler insan hakları ihlallerine karşı son derece savunmasızdır. Evsizlik başlı başına insan onuruna bir hakarettir ve yeterli barınma hakkı ile diğer insan haklarının ciddi bir ihlalidir. Devletler, güvenli, uygun fiyatlı ve yeterli konuta erişimi güvence altına almak da dâhil olmak üzere evsizliği önleme ve ortadan kaldırma yükümlülüğüne sahiptir.² Benzer şekilde, yoksulluk çok çeşitli insan hakları ihlallerinin hem nedeni hem de sonucudur ve Devletlerin yoksulluğu sona erdirmeye ve ortadan kaldırma yükümlülüğü vardır. Bu çalışma, evsizlik ve yoksulluk yaşayan kişilerin çifte mağduriyetini incelemektedir - kamusal alanlarda hayatı idame ettirici faaliyetleri cezalandıran ve kriminalize eden yasalar, politikalar ve uygulamalar. Dünyadaki tüm bölgelerinden gelen 130'dan fazla başvuruya³ ve Devletler, yerel yönetimler, insan hakları kurumları, sivil toplum kuruluşları ve akademik uzmanlarla yapılan istişarelere dayanmaktadır.

2. Evsizliği ve yoksulluğu kriminalize eden yasalar şunlardır:

(a) Bir kişiyi "kendini iyi ifade edememek", yerleşik veya sabit bir meskeni olmamak veya geçim kaynağı olmamakla suçlayan **serserilik yasaları**^{**}. Serserilik, ya 'serseri', 'başboş', 'aylak veya düzensiz' olmak gibi muğlak ve keyfi yasaklar içeren sömürge dönemi yasaları yoluyla kriminalize edilmektedir.

(b) Kamp yapmak, uyumak veya barınak inşa etmek, yemek yemek, yıkanmak veya banyo yapmak, kişisel eşyaları kamusal alanda depolamak, gürültü rahatsızlığına neden olmak veya bir yolu, patikayı veya kamusal veya özel bir binanın girişini engellemek gibi **davranışları ve faaliyetleri kriminalize eden modern yasalar**.

(c) **Çevre, halk sağlığı veya atık yönetimine** ilişkin olarak çöp atmaya ve atık veya çöplerin izinsiz olarak atılmasını veya toplanmasını, kamuya açık alanda yıkanmaya veya banyo yapmaya, kamuya açık alanda yemek yemeyi, içmeyi veya yemek pişirmeyi, kamuya açık alanda idrar ve dışkı yapmaya veya giysi veya nevresim takımlarını yıkamayı, kurutmayı veya yaymayı yasaklayan yönetmelikler.

(d) Para ya da diğer değerli eşyaların talep edilmesini kriminalize eden, **dilenciliğe karşı yasalar**. Bu türden yasaklar, her türlü dilenciliğin, belirli bölgelerde dilenciliğin veya 'aktif' dilenciliğin yasaklanmasını içerebilir.

(e) **Kamusal alanda işportacılık**, satıcılık, ticaret, atık toplama ve ayırma, araba bekçiliği ve yıkama veya **kayıt dışı** ulaşım sağlama gibi **geçim kaynaklarını sürdüren kayıt dışı çalışma faaliyetlerinin** yasaklanması.

(f) Herhangi bir uygun fiyatlı alternatifte erişimin olmaması nedeniyle ıssız kamu ve özel binaların veya arazilerin hayatta kalma ihtiyaçları için yasadışı olarak işgal edilmesi gibi gecekondulaşmaya karşı yasalar.

(g) **Araçların veya karavanların** kamuya açık alanlara **park edilmesine ilişkin yasaklar veya zaman kısıtlamaları**, bir araçta, çadırda kamp yapılmasının, karavanda veya diğer herhangi bir geçici konaklama veya geçici barınma türlerinin yasaklanması.

3. Bu yasaların çoğu görünüşte kamu düzenini ve kamu sağlığını korumayı, çevreyi korumayı veya görünür evsizliği azaltmayı amaçlamaktadır. Genellikle tarafsız görünürler: Belirli davranışlara atıfta bulunurlar ve evsizliği deneyimleyen kişileri veya hayatta kalmak için sokağa bel bağlayan insanları açıkça hedef almazlar. Ancak, belirli faaliyetleri önleme amacı kamu düzeni veya sağlık açısından meşru olsa da, çoğu zaman insanların uyuyabilecekleri, yemek yiyebilecekleri veya hijyenle ilgili faaliyetleri gerçekleştirebilecekleri bir 'evleri' olmadığı için cezalandırılmalarına neden olmaktadır.

4. Bu çalışma büyük ölçüde kamusal alanları kullanan kişilerin kriminalize edilmesine odaklanmaktadır. Ancak, kamusal alanlar, özellikle tren istasyonları, toplu taşıma araçları, alışveriş merkezleri veya özel mülkiyete ait parklar ve meydanlar olmak üzere, giderek yarı kamusal veya özel hale gelmektedir. Evsizliği deneyimleyen kişiler ayrıca özel mülkiyete ait binaları işgal edebilir veya özel mülkiyet olarak kabul edilebilecek

² A/HRC/43/43, Kılavuz No. 5.

³ Tüm başvurulara şu adresten ulaşılabilir:

<https://www.ohchr.org/en/calls-for-input/2023/call-input-decriminalization-homelessness-and-extreme-poverty>. Aksi belirtilmediği takdirde, sonraki dipnotlar alınan başvuruya atıfta bulunmaktadır.

^{**} Ç.N. *Vagrancy laws*, çeviri boyunca "serserilik yasaları" olarak kullanılmıştır; tarihsel olarak belirli bir yerde sabit bir ikameti veya işi olmayan kişileri cezalandırmak için kullanılan yasalar.

atık konteynerlerinden yiyecek veya yeniden kullanılabilir malzemeler toplayabilir. Özel mülkiyeti koruyan yasalar meşru bir şekilde rahatsızlık veya izinsiz girişe karşı koruma sağlayabilir, ancak evsizlik veya yoksulluk yaşayan kişilerin yaşamı idame ettirmeye ilişkin faaliyetleri nedeniyle mülkiyet haklarının ihlal edildiği durumlarda bu tür ihlallerin sonucu insan haklarına uygun olmalıdır. Bu tür faaliyetler nedeniyle kişileri cezalandırmak insan haklarına uygun bir yaklaşım değildir.

5. Hayatı idame ettirmeye ilişkin faaliyetlerin yasaklanması, evsizlik veya yoksulluk yaşayan kişileri daha fazla hak ihlali riskiyle karşı karşıya bırakmaktadır. Başlangıçtaki cezalar genellikle para cezası şeklindedir, ancak tahliye, tutuklama, sınır dışı etme, zorla kuruma yerleştirme veya hapis cezası gibi kademeli sonuçları da içerebilir. İnsanlar para cezasını ödeyemediklerinde ve ödeyemedikleri için başka cezalara maruz kaldıklarında, basit suçlardan dolayı hapsedilebilmektedirler. Bu durum, yaptırımın orantılılığı, zalimane ve aşağılayıcı muamele veya cezalandırma ve kanun önünde eşitlik ile ilgili ciddi insan hakları endişelerini gündeme getirmektedir. Endişe verici bir şekilde, hiç yaptırıma tabi olmaması gereken davranışlar için de para cezaları uygulanmaktadır. Sokakta yaşayan insanlar kamu görevlileri tarafından da keyfi muameleye veya özel kişiler tarafından gasp veya fiziksel tacize maruz kalma riski altındadır.

6. Birleşmiş Milletler'in insan hakları mekanizmaları, evsizlik veya yoksulluk yaşayan kişilerin kriminalize edilmesi konusundaki endişelerini defalarca dile getirmiştir.⁴ Birçok Devlet dilenciliği veya diğer yaşamı idame ettirmeye ilişkin faaliyetlerini kriminalize eden yasaları yürürlükten kaldırmış veya değiştirmiş olsa da, idari veya cezai yaptırımlar yerel düzenlemelerde yaygın olarak yer almaya devam etmektedir.⁵

7. Bu çalışmada Özel Raportörler, yoksul ve evsiz kişilerin kriminalize edilmesinin insan hakları hukuku kapsamında neden uygunsuz bir tepki olduğunu açıklamaktadır (II). Ardından bir dizi alternatifini incelemekte (III) ve bir takım tavsiyeyle kapanışı yapmaktadırlar (IV).

II. Evsizliğin ve yoksulluğun kriminalize edilmesi neden bir çözüm değil?

A. Kriminalizasyon insan haklarını ihlal eder

8. Kamusal alanlarda yaşamı idame ettirmeye yönelik faaliyetlerin kriminalize edilmesinin kabul edilemez olduğu konusunda giderek artan bir uluslararası fikir birliği bulunmaktadır. Bu fikir birliği Yeni Kentsel Gündem,⁶ Derin Yoksulluk ve İnsan Haklarına İlişkin Yol Gösterici İlkeler⁷, Yeterli Barınma Hakkının Uygulanmasına İlişkin Kılavuz İlkeler,⁸ İnsan Hakları Konseyi kararları,⁹ Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri raporları,¹⁰ Birleşmiş Milletler insan hakları mekanizmalarının tavsiyeleri,¹¹ Hapsetmeye İlişkin Birleşmiş Milletler Sistemi Ortak Tutumu,¹² ve Uluslararası Hukukçular Komisyonu tarafından yayınlanan ilkelerde yansıtılmaktadır.¹³

⁴ A/66/265; A/HRC/21/39; A/HRC/43/43.

⁵ Lukas Muntingh ve Kirsten Petersen, 'Punished for Being Poor: Evidence and arguments for decriminalisation and declassification of petty offences', <https://dullahomarinstitute.org.za/acjr/resource-centre/punished-for-being-poor-evidence-and-arguments-for-the-decriminalisation-and-declassification-of-petty-offences>.

⁶ A/RES/71/256*, para 108.

⁷ A/HRC/21/39, 21/11 sayılı Konsey kararı ile kabul edilmiştir.

⁸ A/HRC/43/43.

⁹ 43/14 ve 55/11 sayılı kararlar.

¹⁰ A/78/236, para 81(f).

¹¹ Bkz. örneğin A/HRC/53/29, A/66/265 ve Arnavutluk ile ilgili tavsiyeler, CRC/C/ALB/CO/2-4 para. 80; Bangladeş, CRC/C/BGD/CO/4, para. 84; Botswana, CRC/C/BWA/CO/2-3, para. 66; Kamboçya, CCPR/C/KHM/CO/3 para. 28-29; Danimarka, E/C.12/DNK/CO/6, para. 48; Macaristan, CCPR/C/HUN/CO/6, para. 33-34; Kırgızistan, CRC/C/KGZ/CO/3-4, para. 66; Nijerya, CRC/C/NGA/CO/3-4, para. 84-85; Ruanda CCPR/C/RWA/CO/3, para. 16; CCPR/C/RWA/CO/4; 27-28; CRC/C/RWA/CO5-6, para. 47; Saint Lucia CRC/C/LCA/CO/2-4; para. 63; Sudan CRC/C/SDN/CO/3-4, para. 80-81; Birleşik Krallık, E/C.12/GBR/CO/6, para. 51-52. Amerika Birleşik Devletleri CCPR/C/USA/CO/5, para. 40-41; CERD/C/USA/CO/10-12; para. 40; Uruguay E/C.12/URY/CO/5 para. 42-43 ve Zimbabwe, CERD/C/ZWE/CO/5-11, para. 43.

¹² Şu adresten erişilebilir: https://www.unodc.org/res/justice-and-prison-reform/nelsonmandelrules-GoF/UN_System_Common_Position_on_Incarceration.pdf.

¹³ 8 Mart Seks, Üreme, Uyuşturucu Kullanımı, HIV, Evsizlik ve Yoksullukla Bağlantılı Davranışları Yasaklayan Ceza Hukukuna İnsan Hakları Temelli Yaklaşım için İlkeler,

9. Bölgesel düzeyde, Afrika İnsan ve Halkların Hakları Komisyonu Basit Suçların Suç Olmaktan Çıkarılmasına İlişkin İlkeleri kabul etmiştir,¹⁴ ve Afrika İnsan ve Halkların Hakları Mahkemesi serserilik yasalarına ilişkin bir tavsiye kararı yayınlamıştır.¹⁵ Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, özellikle dilenmenin hayatta kalmak için tek seçenek olduğu durumlarda, dilencilğe yönelik genel yasakların Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ni ihlal ettiğine karar vermiştir.¹⁶ Benzer şekilde, Amerikalılar Arası İnsan Hakları Komisyonu, sokakta çalışan kayıt dışı tüccarların ve atık toplayıcıların maruz kaldığı insan hakları ihlallerini incelemiştir.¹⁷

10. Kamusal alanlarda hayatı idame ettirici faaliyetleri kriminalize eden yasalar birçok insan hakkını ihlal edebilir:

(a) **Zalimane, insanlık dışı veya aşağılayıcı muamele veya ceza yasağı.** Yaşamı idame ettirmeye yönelik faaliyetleri kriminalize eden yasalar, özellikle kişinin tekrar tekrar tahliye edildiğinde veya hapsedildiğinde; tutuklamalar veya taşınma emirleri sürekli bir korku hali veya uykusuzlukla sonuçlandığında; kişisel eşyalara veya ticari mallara el konulduğunda veya imha edildiğinde; veya sokak yerleşimlerinden veya gecekondulardan tahliyeler yeterli bir barınma alternatifi sağlanmadan gerçekleştirildiğinde, Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme'nin (MSHUS) zalimane, insanlık dışı veya aşağılayıcı muamele veya cezayı yasaklayan 7. maddesinin ihlaline neden olabilir.¹⁸ Bu tür yasalar, bölgesel insan hakları anlaşmaları ve İşkenceye Karşı Sözleşme de dahil olmak üzere diğer insan hakları anlaşmalarını da ihlal edebilir. Zalimane, insanlık dışı veya aşağılayıcı muamele eşiğine, bir Devletin ilgili bireyin barınma veya insan onuruna yakışır bir şekilde hayatta kalmak için temel araçların sağlanması yönündeki taleplerine cevap vermemesi durumunda da ulaşılabilir.¹⁹

(b) **Yeterli yaşam standardı hakkı.** Evsizlik veya yoksulluk yaşayan kişileri kriminalize eden yasalar temel bir nedenden kaynaklanmaktadır: Gıda ve yeterli barınma hakkı da dahil olmak üzere yeterli yaşam standardı hakkının güvence altına alınmaması (Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi (ESKHUS) Madde 11). Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi'ne göre, hiç kimse temel gıda maddeleri, temel barınma ve konut da dahil olmak üzere bu hakkın asgari temel düzeylerinden mahrum bırakılmamalıdır.²⁰ Kişilerin hayatta kalmalarını başka yollarla güvence altına almak için alternatifleri olmadığında, dilencilik, işgal veya kullanılmayan yiyeceklerin toplanmasının cezaya tabi tutulması bu hakkı ihlal eder. Dilencilik veya gecekondulaşma nedeniyle kovuşturmayla uğramak sabıka kaydına yol açtığında, etkilenen kişiler genellikle iş ve barınma bulma konusunda ek engellerle karşılaşmakta ve böylece bir kısır döngüye yol açmaktadır.

(c) **Yaşam hakkı.** Kamusal alanlarda yaşamı idame ettirmeye ilişkin faaliyetleri kriminalize eden yasalar, evsizlik veya yoksulluk yaşayan kişilerin insana yakışır bir yaşam sürdürme ve inşa etme çabalarına müdahale ederek MSHUS'nin 6. maddesinde öngörülen yaşam hakkının ihlaline de yol açabilir.²¹ İnsan Hakları Komitesi'ne göre yaşam hakkı "dar yorumlanmamalıdır. Bu hak, [...] aynı zamanda onurlu bir yaşam sürme [hakkı] ile de

<https://icj2.wpenginpowered.com/wp-content/uploads/2023/03/Principles-ReportEnglish28Apr024.pdf>.

¹⁴ Afrika İnsan ve Halkların Hakları Komisyonu, 'Afrika'da Küçük Suçların Suç Olmaktan Çıkarılmasına İlişkin İlkeler', <https://achpr.au.int/index.php/ar/node/846>.

¹⁵ Afrika İnsan ve Halkların Hakları Mahkemesi, 4 Aralık 2020 tarihli ve 001/2018 sayılı Danışma Görüşü, <https://www.african-court.org/cpmt/storage/app/uploads/public/5fd0c6/49b/5fd0c649b6658574074462.pdf>.

¹⁶ Lăcătuș v. İsviçre, Başvuru No. 14065/15, 19 Ocak 2021 tarihli karar, <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-207377>, ayrıca bkz. ayrıca Dian v. Danimarka, Başvuru no. 44002/22, 21 Mayıs 2024 tarihli karar, para. 53, <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-234499>.

¹⁷ Bkz. <https://www.oas.org/es/cidh/sesiones/default.asp?S=187>.

¹⁸ CCPR/C/USA/CO/4, para. 19 ve City of Grants Pass v. Johnson davasında Özel Raportörlerin Amerika Birleşik Devletleri Yüksek Mahkemesi'ne sunduğu amicus curiae sunumu, dava 23-175, https://www.supremecourt.gov/DocketPDF/23/23-175/306690/20240403164253559_23-175%20bsac%20UN%20Rapporteurs%20Final.pdf.

¹⁹ Bkz. örneğin Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, N.H. ve Diğerleri v. Fransa, Başvuru no. 28820/13, 2 Temmuz 2020 tarihli karar, <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-203645>.

²⁰ Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi (ESKHK), Genel Yorum No. 2, para. 10.

²¹ Bkz. daha genel olarak A/71/310.

**** Ç.N. Vagrancy laws, çeviri boyunca "serserilik yasaları" olarak kullanılmıştır; tarihsel olarak belirli bir yerde sabit bir ikameti veya işi olmayan kişileri cezalandırmak için kullanılan yasalardır.**

ilgilidir".²² Buna ek olarak, tekrarlanan veya uzun süreli evsizlik, hapsedilme ve salıverilme modelleriyle daha da kötüleşerek, Devletlerin güvenli yaşam ve barınma koşulları sağlayarak önlemekle yükümlü olduğu önlenebilir ölümlere de neden olmaktadır.

(d) **Ulaşılabilir en yüksek fiziksel ve ruhsal sağlık standardına sahip olma hakkı.** Evsizlik veya yoksulluk yaşayan birçok kişi çok yüksek ölüm oranlarına ve artan sağlık risklerine maruz kalmaktadır. Bu kişiler kriminalizasyona maruz kaldıklarında, bu kişilerin hedef alınması sağlık durumlarına dayalı olarak yasaklanmış ayrımcılık teşkil edebilir ve zalimane, insanlık dışı veya aşağılayıcı muamele ile sonuçlanabilir. Devletler bu kişileri cezalandırmak yerine, yüksek seviyelerdeki önlenebilir hastalık ve ölüm oranlarını önlemek için harekete geçmelidir. Evsizliğin ruh sağlığı sorunları veya psikososyal vb. engellilik türleri tarafından tetiklenebileceği durumlarda, verilecek tepki, sağlık hakkını (ESKHUS Madde 12) daha fazla ihlal edecek şekilde taşınma emirleri, tahliyeler, sınır dışı etme, tutuklama veya alıkoyma olmamalı; yeterli barınma, sosyal veya sağlık hizmetlerine erişim sağlamak olmalıdır.

(e) **Özgürlük ve güvenlik hakkı.** MSHUS'nin 9. Maddesi uyarınca, herhangi bir özgürlükten mahrumiyet ancak mevzuatta öngörülen gerekçelere dayanması, haklı, orantılı ve kesinlikle gerekli olması halinde kabul edilebilir. Çoğu durumda, yaşamı idame ettirmeye yönelik faaliyetler için sokakta bulunan kişilerin gözetimine alınması ve tutuklanması orantısız ve gereksizdir. Devletler, kamusal alanlarda kamp kurmanın, uyumanın veya çalışmanın yol açtığı asayiş sorunlarını başka yollarla da ele alabilir: Örneğin, yetki alanları dahilindeki herkesin yeterli barınma imkanına erişimini sağlayarak, kolluk kuvvetlerinin cezalandırıcı olmayan bir yaklaşım izleyerek veya kamusal alanlardaki gayri resmi ticari faaliyetleri düzenleyerek. Basit suçlara ilişkin cezaların evsizliği deneyimleyen veya sokakta çalışan kişilere karşı keyfi şekilde uygulanması, bu kişileri sıklıkla keyfi durdurma ve arama kalıplarına maruz bırakmakta, özgürlük ve güvenlik hakkını ihlal ederek tutuklama ve gözetim işlemlerine yol açmaktadır.²³ Keyfi kolluk kuvvetleri, özellikle evsizliğin görünür biçimlerini yaşayan kişileri, seks işçilerini, uyuşturucu kullanan kişileri ve ırkları, dinleri, etnik kökenleri, ulusal kökenleri veya diğer statüleri nedeniyle ötekileştirilen diğer kişileri hedef alan tutuklama, gözetim ve suçlama olmaksızın serbest bırakma modellerinde de belirgindir.²⁴ Evsizlik ve yoksulluk durumundaki kişiler aynı zamanda daha sık olarak keyfi toplu gözetimlere maruz kalmakta ve bu da ırksal olarak marjinalleştirilmiş gruplar, seks işçileri, sokak satıcıları, sokakta yaşayan çocuklar, göçmenler veya mülteciler, dilenen kişiler ve engelliler gibi polis profillemesine karşı özellikle dezavantajlı kılınan grupları hedef almaktadır.²⁵ Son olarak, evsizliği deneyimleyen kişiler, özel evlerde uyumak, yemek pişirmek veya yemek yemek gibi yasadışı olmayan faaliyetler nedeniyle gözetimine alınma ve suçlanma riski altındadır.

(f) **Seyahat özgürlüğü ve ikamet yeri seçme özgürlüğü hakkı.** Sokakta yaşayan kişilerin taşınma emrine tabi tutulmaları, yerlerinden edilmeleri, sınır dışı edilmeleri, kalabilecekleri veya çalışabilecekleri yerlerin kısıtlanması veya ülke içinde kendi seçtikleri bir yerde ikamet etmelerine izin verilmemesi, MSHUS'nin 12. Maddesini ihlal edebilir. Bu tür kısıtlamalar, evsizlik veya yoksulluk yaşayan kişileri barınma, gelir, iş, gıda, su ve sanitasyon, sağlık hizmetleri veya hayatta kalmaları için gerekli sosyal ağlara erişebilecekleri alanlardan dışlayabilir.

(g) **Özel hayatın gizliliği hakkı.** Hayatta kalmak için kamusal alanlara bel bağlayan kişiler, polisin artan müdahalelerine karşı savunmasızdır ve esasında özel ir konutta aramaya izin verilmeyecek gerekçelerden dolayı arama izni olmaksızın aranmaya karşı yüksek risk altındadır. Bu tür bir müdahale, kişinin evine veya özel hayatına keyfi bir

²² Genel Yorum No. 36, para. 3.

²³ Kenya Yüksek Mahkemesi, Anthony Njenga Mbuti & 5 Others v Attorney General & 3 Others, Constitutional Petition No 45 of 2014, 27 Mart 2015 tarihli karar, eKLR.

²⁴ Afrika İnsan ve Halkların Hakları Mahkemesi (dn. 14), s. 28 ve Abbé Pierre Vakfı, s. 2 ve 6; Amerikan Üniversitesi, Adalet, Hukuk ve Kriminoloji Bölümü, s. 4; Dullah Omar Enstitüsü, s. 3-4; Miami Hukuk İnsan Hakları Kliniği, s. 6-8 ve 28; Avusturya Şehirler ve Kasabalar Birliği, s. 3; Uluslararası Af Örgütü, s. 8-9; Yoksulluğu ve Statüyü Suç Olmaktan Çıkarma Kampanyası, s. 8; Sokak Çocukları Konsorsiyumu, s. 7, 15 ve 17; Filipinler İnsan Hakları Komisyonu, para 31; Mexico City İnsan Hakları Komisyonu, s. 7-8; (RE)claim, s. 6; African Policing Civilian Oversight Forum, s. 14.

²⁵ Consortium for Street Children, s. 15; Miami Law Human Rights Clinic, s. 28; Campaign to Decriminalize Poverty and Status, s. 8.

müdahale teşkil edebilir (MSHUS Madde 17),²⁶ sokakta yaşayan kişiler için korunan 'evleri' ve özel alanları bir karavan, araç, geçici barınak, çadır veya uyku tulumu olabilir.

(h) **Toplanma özgürlüğü.** Kamuya açık alanlarda barışçıl bir şekilde toplanma hakkı, özel, kültürel, ekonomik veya diğer amaçlarla kamuya açık alanlarda toplanma hakkını da kapsar. Evsizlik veya yoksulluk yaşayan kişilerin kamusal alanlarda toplanmasını veya bu alanları kullanmasını kriminalize eden birçok yasa ve yönetmelik bu hakka müdahale etmektedir.²⁷

(i) **Çalışma hakkı ile adil ve elverişli çalışma koşullarından yararlanma hakkı.** Gelir elde etmek için sokağı kullanan kişilere yönelik yasalar ve yaptırım tedbirleri genellikle bu kişilerin çalışma hakkı ile adil ve güvenli çalışma koşullarına sahip olma haklarını ihlal etmektedir (ESKHUS Madde 6 ve 7 (b)). Uluslararası Çalışma Örgütü'nün (ILO) 190 sayılı Sözleşmesi, Devletlerin kayıt dışı ekonomi çalışanları da dahil olmak üzere çalışma yaşamında şiddet ve tacizi önlemek için uygun tedbirleri almasını ve çalışanların şiddet ve tacize daha fazla maruz kaldığı sektörleri, meslekleri ve iş düzenlemelerini tespit etmesini ve bu kişileri korumak için etkili tedbirler almasını gerektirmektedir.²⁸ Özellikle sokak satıcıları ve atık toplayıcıları gibi kamusal alanlarda çalışan kayıt dışı ekonomi çalışanlarının mallarına el konulması, tecavüz veya cinsel saldırı ya da zorla dağıtma şeklinde kamu makamlarının şiddet ve tacizine maruz kalmaları gerçeğini ele almak üzere Sözleşme'ye 8. Madde eklenmiştir.²⁹

B. Tahliyeler, para cezaları ve gözaltılar daha fazla insan hakları ihlaline neden olur

11. Kolluk kuvvetlerinin sürekli tacizi, hayatta kalmak için kamusal alanlara güvenen insanlar üzerinde zararlı bir etkiye sahiptir ve halihazırda travma veya ruh sağlığı sorunları yaşayan insanları yeniden travmatize edebilir.³⁰ Evsizliğin ve yoksulluğun sonuçlarının ele alınmasına yönelik kolluk kuvvetleri yaklaşımı da ters etki yaratmakta, uygulamanın etkileri yoksulluk, sosyal dışlanma ve ayrımcılık döngülerini devam ettirerek ESKHUS kapsamında güvence altına alınan ekonomik ve sosyal haklara erişimi engelleyebilmektedir.³¹ Hayatı idame ettirici faaliyetleri yasaklayan yasaların uygulanması için benimsenen yöntemler arasında aşağıdakiler yer almaktadır:

1. Tahliyeler

12. Kampların, binaların, derme çatma barınakların veya çadırların tahliyesinde genellikle yargı sürecinin eksikliği, güvenlik görevlilerinin orantısız güç kullanması veya özel eşyaların tahrip edilmesi veya bunlara el konulması söz konusudur. İnsan hakları hukuku, kendilerine konut temin edemeyen tahliye edilmiş kişilere bir alternatif sunulmasını gerektirmesine rağmen, bu tür durumlarda sıklıkla herhangi bir konut alternatifi sunulmamaktadır.³² Alternatif olarak bir barınak sağlandığında, bu barınak genellikle yeterli barınma hakkının temel unsurlarını (örneğin, kira güvencesi, hizmetlerin mevcudiyeti, erişilebilirlik, satın alınabilirlik, yaşanabilirlik, konum veya kültürel yeterlilik) karşılayamamaktadır.³³ Birçok durumda tahliyeler, tahliye edilen kişileri sadece kısa süreliğine barınaklara, gözaltı merkezlerine veya sağlık tesislerine itmektedir. Daha sonra bu kişiler tekrar sokağa salınmakta, bu da altta yatan sorun çözülmeden yeterli barınma haklarının ihlal edilmeye devam etmesine neden olmaktadır.

13. Bir bireyin, güvenlikten, mahremiyetten yoksun veya insan onurunu ya da barınma yeterliliğinin diğer temel unsurlarını sağlamayan acil barınma teklifini reddettikten sonra sokakta kalması asla suç olmamalıdır. Bu, Devletin uluslararası insan hakları hukuku kapsamındaki görevlerini yerine getirmemesi nedeniyle bir kişiyi cezalandırmakla eşdeğer olacaktır.

²⁶ Uluslararası Hukukçular Komisyonu, s. 24-25.

²⁷ Çocuk Hakları Komitesi (ÇHK), Genel Yorum No. 21, para. 36-40.

²⁸ ILO, 2019 Şiddet ve Taciz Sözleşmesi (No. 190), madde 3 ve 8.

²⁹ ILO, Çalışma yaşamında şiddet ve taciz: Sözleşme No. 190 ve Tavsiye No. 206 hakkında bir rehber, s. 44.

³⁰ Justice Connect, s. 12.

³¹ Miami Hukuk İnsan Hakları Kliniği, s. 8.

³² ESKHK, Genel Yorum No. 7, para. 16.

³³ ESKHK, Genel Yorum No. 4, para. 8.

**** Ç.N. Vagrancy laws, çeviri boyunca "serserilik yasaları" olarak kullanılmıştır; tarihsel olarak belirli bir yerde sabit bir ikameti veya işi olmayan kişileri cezalandırmak için kullanılan yasalar.**

2. Para cezaları

14. Kamusal alanları düzenleyen kanunlar genellikle para cezaları da dahil olmak üzere idari tedbirlerle yürürlüğe konmaktadır. Para cezaları, çoğu durumda suçu işleyen kişinin imkanları dikkate alınmadan belirlendiğinden, evsizliği veya yoksulluğu deneyimleyen kişiler üzerinde orantısız ve ayrımcı bir etkiye sahiptir.³⁴ Bu tür para cezalarının uygulanması kişileri daha da yoksulluğa ittiğinde, çeşitli sosyal, ekonomik ve kültürel hakların yanı sıra onurlu bir yaşam hakkı da ihlal edilmektedir.

15. Para cezalarının geç ödenmesi veya ödenmemesine ilişkin cezalar veya birden fazla para cezası almanın kümülatif etkisi, yoksulluk yaşayan kişilerin ödeme yapmasını imkansız hale getirebilir. Bu durum borçlanma ve ödeme aczine düşme, borcun sosyal güvenlik veya maaşlardan kesilmesi ihtimali, temel sosyal veya sağlık hizmetlerinden mahrum kalma veya hapis cezasına çarptırılma ile sonuçlanabilir.³⁵ Hane halkları ayrıca para cezaları veya harçlar nedeniyle bazen evsizliğe kadar varabilen zorluklar yaşayabilir.³⁶ Hukuk sistemlerinin para cezalarının bireyin kişisel mali koşullarına göre uyarlanmasını gerektirdiği durumlarda bile, uygulamada para cezaları evsizlik veya yoksulluk yaşayan kişiler için karşılanamaz olmaya devam etmektedir.³⁷ Adli yardım genellikle basit suçlar için kullanılamamaktadır³⁸ bu da evsiz yaşayan kişilerin adalete erişiminin önündeki engelleri daha da artırmaktadır. Bu durum, tutuklama emirlerine veya mahkemeye çıkmama ya da kefalet veya teminat koşullarına uymama nedeniyle ek suçlamalara neden olabilir.

3. Gözaltı ve hapis

16. Birçok hukuk sisteminde, para cezasına neden olan suçun kendisi hapis cezası gerektirmese bile, para cezasının ödenmemesi hapis cezasıyla sonuçlanabilmektedir.³⁹ Sırf basit suçlara ilişkin para cezasını ödeyemediği için kişilerin hapsedilmesi, yaptırımın ilk suçla orantılı olup olmadığı konusunda ciddi endişelere yol açmaktadır. Bu tür para cezalarının uygulanması, kanun önünde eşitlik hakkını, adil yargılanma hakkını ve adaletin yerine getirilmesinde ayrımcılık yaşağını ihlal edebilir. Ekonomik imkânı olan kişiler, para cezalarını ödeyerek ciddi cezalardan kaçınabilirken, derin yoksulluk veya sokak koşullarında yaşayan kişiler için bu seçenek çoğunlukla mevcut değildir. MSHUS'nin 11. Maddesi de 'hiç kimsenin yalnızca sözleşmeden doğan bir yükümlülüğü yerine getirememesinden dolayı hapsedilemeyeceğini' güvence altına almaktadır. Bir kişinin kamuya açık bir alanda işportacılık yapması ya da toplu taşıma araçlarını izinsiz kullanması nedeniyle sadece ücretini ödeyemediği için hapsedilmesinin uluslararası insan hakları hukukuna uygun olup olmadığı oldukça tartışmalıdır.

17. Kefalet koşulları veya kimlik kanıtı, sabit bir ikamet adresi veya diğer kefalet biçimlerini gerektiren serbest bırakma koşulları da evsizlik ve yoksulluk yaşayan kişiler için uzun süreli ve keyfi biçimde hürriyetten yoksun bırakmayla sonuçlanabilir. Yaptırımlar genellikle suçla orantılı değildir ve evsizlik ve yoksulluk yaşayan kişiler için ağır sonuçlar doğurmaktadır.⁴⁰ Serbest bırakılmanın para cezalarının ödenmesine bağlı olduğu durumlarda, özgürlükten yoksun bırakma süresi sonsuz olabilir.

18. Buna ek olarak, sokakta yaşayan insanlar, halkın baskısı üzerine ya da büyük sosyal ve sportif etkinlikler öncesinde yapılan polis baskınları için de kolay ve görünür bir hedef olabilmektedir. Bu tür polis taramaları sırasında tutuklanan pek çok kişi, hukuki yardıma erişemedikleri ya da bunu karşılayamadıkları için cezaevine girmektedir. Gerçekten de, pek çok ülkede, basit suçlar için yapılan gözaltılar cezaevlerinin kalabalıklaşmasına önemli bir katkıda bulunmaktadır ve bu durum kötü muamele anlamına gelebilir.⁴¹

³⁴ Ayrıca bakınız Jean Galbraith ve diğerleri, 'İnsan hakları sorunu olarak yoksulluk cezaları', *American Journal of International Law*, cilt 117, 2023, s. 397-440.

³⁵ Quantic Derneği ve Konut Hakları için Ortak Cephe, s. 1.

³⁶ Fines & Fees Justice Centre, s. 4.

³⁷ (RE)claim, s. 11 ve 14.

³⁸ Child in Need Institute, s. 4-5.

³⁹ ESADE, Ramon Lull Üniversitesi, s. 113.

⁴⁰ Kazakistan Parlamento Kalkınma Fonu, s. 1-2; Justice Connect, s. 17; Uluslararası Af Örgütü, s. 3; Uluslararası Ceza Reformu, s. 2-3; Ambika Satkunanathan, s. 8; Yoksulluğu ve Statüsü Suç Olmaktan Çıkarma Kampanyası, s. 8; Uluslararası Hukukçular Komisyonu, s. 5-6; Ücretler ve Cezalar Adalet Merkezi, s. 2-4.

⁴¹ Campaign to Decriminalize Poverty and Status, s. 10-11.

4. Zorla kurumsallaştırma

19. Yasalar kamusal alanlarda uyumayı veya yaşamayı yasakladığında, barınma imkânı olmayan kişiler tutuklanmaktan veya gözaltına alınmaktan kaçınmak için barınaklara ve diğer kurumlara zorlanabilmektedir. Kişilerin kamp alanlarına, evsiz barınaklarına, nezarethane veya gözaltı birimlerine, bakım, tıbbi veya diğer kurumlara zorla yerleştirilmesi, uluslararası insan hakları hukuku kapsamında gerekçelendirilebildiği ve bireyin durumunu ve özgürlükten yoksun bırakılmaya karşı yargı yoluna başvurma hakkını dikkate alan uygun yasal prosedürlere tabi olduğu durumlar haricinde, genellikle kişi özgürlüğünü ve nerede ikamet edeceğini seçme özgürlüğünü ihlal eder.⁴² Evsizlik durumundaki kişileri sığınma evlerine girmeye zorlayan yasa ve politikalar, evsizlik yaşayan kişilerin güvenlik, erişilebilirlik veya temel barınma yeterliliği standartlarını karşılamama gibi nedenlerle sığınma evlerinde kalmayı reddetmelerinin karmaşık ve çok yönlü nedenlerini de kabul etmemektedir.⁴³

C. Kriminalizasyon, ayrımcılık ve dışlamanın tarihsel mirasını sürdürür

20. Evsizliğin ve yoksulluğun kriminalize edilmesinin uzun bir geçmişi vardır ve kökleri çeşitli yapısal ayrımcılık ve baskı biçimlerine dayanmaktadır. Yasalar, ucuz işgücü, suçun önlenmesi, ahlak ve kamu sağlığı gibi nedenlerle marjinalleştirilmiş insanların faaliyetlerini düzenlemeye ve cezalandırmaya çalışan sanayileşmekte olan devletlerin yasa ve politikalarıyla bağlantılı tarihsel işaretlere sahiptir.⁴⁴ Birleşik Krallık'ın 1834 tarihli Yoksul Yasaları gibi bu tür yasalar, yoksulları ve diğer marjinalleştirilmiş veya sosyal olarak dışlanmış grupları hedef alarak onları kurumsallaştırma, çalışma evleri, gözaltı, hapis veya köleleştirmeye tabi tutmuştur. Bu tür insanlık dışı ve aşağılayıcı muameleleri haklı göstermek için, hakim sosyal normlardan sapanlar genellikle hastalık, sapkınlık veya suç kaynağı olmakla suçlanmıştır.

21. Sömürge işgaline maruz kalan devletlerde, serserilik yasaları sömürgecilik, kölelik ve apartheid mirasına kadar uzanmaktadır ve bu yasaların birçoğu halen yürürlüktedir.⁴⁵ Serserilik, insanları ırkları, etnik kökenleri, cinsiyetleri, sosyo-ekonomik statüleri veya diğer sosyal dışlanma veya dezavantajlı kılınma bağlamsal belirteçleri temelinde cezalandıran, boyun eğdiren ve dışlayan bir şekilde kamusal alanın kullanımını ayırmayı ve kontrol etmeyi amaçlayan geniş tanımlı bir suçtur. Diğerlerinin yanı sıra 1824 tarihli İngiliz Serserilik Yasası ve 1810 tarihli Fransız Ceza Kanunu, sömürgeleştirilmiş Devletlerdeki benzer yasalar için bir taslak haline gelmiştir.

22. Bu tür yasaların çağdaş versiyonları genellikle tarafsız bir dille çerçevelenmiş olsa da, ayrımcılık ve sosyal damgalama temelinde kamusal alanın kullanımını ayırıştırma ve kontrol etme konusunda aynı etkiye sahip olmaya devam etmektedirler.⁴⁶

D. Kriminalizasyon ayrımcılığı ve damgalamayı güçlendirir

23. Devletler, sosyal ve ekonomik durumları, barınma, sağlık veya ikamet durumları da dahil olmak üzere, sosyal kökenleri, mülkleri, doğumları veya diğer statüleriyle ilgili olarak da dahil olmak üzere, herhangi bir ayırım gözetmeksizin toprakları üzerindeki tüm bireylerin insan haklarını güvence altına almakla yükümlüdür.⁴⁷ Ancak, kişileri veya kişilerin kamusal alanlardaki davranışlarını kriminalize eden yasalar, insan hakları hukukunda ayrımcılığa karşı korunan grupları hedef aldıkları veya bu gruplar üzerinde orantısız bir etkiye sahip oldukları için genellikle ayrımcıdır.

⁴² İnsan Hakları İzleme Örgütü, s. 2; Uluslararası Hukukçular Komisyonu, s. 12; Sokak Çocukları Konsorsiyumu, s. 12.

⁴³ Güney Afrika Western Cape Yüksek Mahkemesi, Gelderbloem & 10 Others v City of Cape Town, Dava No. 5708/2021 / EC06/2021.

⁴⁴ Prashan Ranasinha, 'Reconceptualizing Vagrancy and Reconstructing the Vagrant: A Socio-Legal Analysis of Criminal Law Reform in Canada 1953-1972', Osgoode Hall Law Journal, Vol. 48, 2010, s. 59.

⁴⁵ Christopher Roberts, 'Vagrancy and Vagrancy-type laws in colonial history and today', <https://www.law.cuhk.edu.hk/app/wp-content/uploads/2022/10/Vagrancy-and-Vagrancy-Type-Laws-in-Colonial-History-and-Today.pdf>.

⁴⁶ Mekânsal ayrışmanın etkileri A/HRC/49/48'de ele alınmıştır.

⁴⁷ A/77/157.

** Ç.N. Vagrancy laws, çeviri boyunca "serserilik yasaları" olarak kullanılmıştır, tarihsel olarak belirli bir yerde sabit bir ikameti veya işi olmayan kişileri cezalandırmak için kullanılan yasalarlardır.

1. Doğrudan ayrımcılık

24. Birçok ülkede serserilik yasaları, evsizlik yaşayan veya yoksulluk içinde yaşayan kişileri statülerinden dolayı kriminalize etmektedir. Bu yasalar genellikle 'serseri', 'başboş', 'aylak', 'düzensiz' ya da 'baş belası' olarak görülen kişilerin tutuklanmasına, gözaltına alınmasına ya da sınır dışı edilmesine izin vermekte ve kolluk kuvvetlerine hangi davranışın yaptırma tabi tutulacağını belirlemede keyfi takdir yetkisi verecek kadar geniş tanımlanmaktadır. Örneğin, en az on sekiz Afrika ülkesindeki ceza kanunları, serserilik yasalarına tabi olan kişileri, sabit bir meskeni veya geçim kaynağı olmayan ve bir ticaret veya meslek icra etmeyen herhangi biri olarak tanımlayan sömürge kanunlarının mirasıdır.⁴⁸ Bu yasaların uygulanışı, belirli bir suç davranışını yasaklamadan, serseri, avare veya düzensiz bir kişi olarak görülen herkesin taciz edilmesi, tutuklanması, tahliye edilmesi ve gözaltına alınmasıyla sonuçlanmaktadır. Bu yasalarda kullanılan dil insanlıktan çıkarıcıdır ve evsizlik, yoksulluk ve diğer marjinalleşme biçimlerini yaşayan kişilere karşı sosyal damgalamayı güçlendirmektedir. Bu tür yasalar açıkça ayrımcıdır, MSHUS ve ESKHUS'un 2. Maddesini ihlal etmektedir ve bu nedenle yürürlükten kaldırılmalıdır.

2. Dolaylı ayrımcılık

25. Modern yasalar, kamusal alanlarda belirli faaliyetleri yasaklayarak evsizliği veya yoksulluğu kriminalize etme eğilimindedir. Kamusal alanlarda dilenme, uyuma veya kamp yapma yasağı tüm kişiler için geçerli olduğundan bu yasalar tarafsız görünmektedir. Ancak, yaş, ırk, sosyo-ekonomik, barınma veya ikamet durumu gibi yasaklanmış ayrımcılık temellerine dayalı olarak insan haklarından eşit şekilde yararlanılmasının üzerinde orantısız bir etkiye sahiptirler.⁴⁹ Tahliyeler ırksal azınlıkları, çocukları veya yaşlıları hedef aldığı anda ve bu kişiler evsiz kaldığında, uyumayı veya kamp yapmayı suç haline getirmek bu grupları orantısız bir şekilde etkileyecektir.⁵⁰ Hassas gruplar üzerindeki bu tür eşitsiz etkiler yakından izlenmeli ve bu tür olumsuz etkileri olan yasalar yürürlükten kaldırılmalı veya değiştirilmelidir.

3. Kesişen ayrımcılık biçimlerinin etkisi

26. Ayrımcılık, damgalanma ve sosyal dışlanma, yoksulluk ve evsizliğin sonuçları olduğu kadar nedenleridir de.⁵¹ Irk, etnik köken, köken yeri, yaş, aile durumu, cinsiyet, zihinsel veya fiziksel engellilik, sağlık koşulları, cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği temelinde ayrımcılığa maruz kalanların evsiz kalma veya yoksulluğa düşme riski daha yüksektir. Evsiz veya yoksul olduklarında, adalet sistemleri de dahil olmak üzere ek yapısal ayrımcılık katmanlarıyla karşı karşıya kalırlar.⁵² Marjinal grupların yoksulluk içinde yaşama olasılığı genel nüfusa göre daha yüksek olduğundan, yoksulluk ve evsizlikle ilişkili davranışları kriminalize eden yasalardan orantısız bir şekilde etkilenmektedirler. Örneğin:

(a) **Afrika Kökenli İnsanlar:** Amerika Birleşik Devletleri'nde Afrikalı Amerikalılar nüfusun yalnızca yüzde 12'sini oluşturmaktadır, ancak evsizliği deneyimleyen kişilerin yüzde 37'sini oluşturmaktadır.⁵³ Bunlar arasında, evsizliği deneyimleyen siyahların kamp yaptıkları için cezası alma olasılığı beyazlara göre neredeyse 10 kat daha fazladır. Afrikalı Amerikalıların kamuya açık yerlerde kamp yapmayı veya uyumayı yasaklayan suçlar nedeniyle ceza adaleti sistemine orantısız bir şekilde maruz kalma riski yüksektir ve acilen ele alınmalıdır.

(b) **Kadınlar ve kız çocukları,** aylıklık, serserilik, kamu düzenini bozma ve kamu ahlaksızlığı gibi kamu düzeni suçlarının veya seks işçiliği yasaklarının ayrımcı bir şekilde uygulanması da dahil olmak üzere, yoksullukla ilgili suçlar nedeniyle hapsedilmekten orantısız bir şekilde etkilenmektedir.⁵⁴ Toplumsal cinsiyete dayalı şiddet deneyimleri genellikle evsizlikle veya sokakta yaşamı idame ettirici faaliyetlerde

⁴⁸ Yoksulluğun Suç Olmaktan Çıkarılmasına Karşı Kampanya, s. 3.

⁴⁹ ESKHK, Genel Yorum No. 20, para. 10.

⁵⁰ Matthew Desmond ve diğerleri, 'Evicting Children', Social Forces, Cilt 92, s. 303-327, ve <https://homelesslaw.org/wp-content/uploads/2020/08/Racism-Homelessness-and-Criminal-Legal-System.pdf>.

⁵¹ E/C.12/2001/10, para. 11.

⁵² USA, s. 1 ve 4; (RE)claim, s. 4; ESADE, Ramon Lull Üniversitesi, s. 92; Campaign to Decriminalize Poverty and Status, s. 2.

⁵³ A/HRC/11/36/Add.3, para. 64;

<https://www.huduser.gov/portal/sites/default/files/pdf/2022-ahar-part-1.pdf>.

⁵⁴ A/HRC/RES/53/27; Afrika İnsan ve Halkların Hakları Mahkemesi (yukarıda dn. 14), para. 52 ve 130.

bulundukları için gözaltına alınmakla bağlantılıdır: Hapsedilen kadınların çoğu daha önce aile içi şiddete maruz kalmışlardır. Alternatif konutlara erişimin olmaması, kadınların evdeki veya sokaktaki şiddetten kaçmasını engelleyerek şiddet, yoksulluk ve kriminalizasyon döngüsünü daha da güçlendirmektedir.⁵⁵

(c) Sokakta yaşayan **çocuklar** özellikle dilencilik, sokağa çıkma yasağını ihlal, aylıklık ve serserilik suçlarından etkilenmektedir. Yaptırım uygulamaları, çocukların (ve ailelerinin) kamusal alanlardan toplanması veya keyfi olarak uzaklaştırılmasını,⁵⁶ ve çocuğun yüksek yararı ilkesini ihlal eden kurumsallaştırma dahil 'koruyucu önlemleri' içerebilir. Politikalar genellikle bu çocukların sosyal ve ekonomik hayatta kalabilmeleri için kamusal alanlara erişimlerinin vazgeçilmez bir ihtiyaç olduğunu kabul etmemektedir.⁵⁷

(d) **Belgesiz göçmenler, mülteciler, sığınmacılar ve ülke içinde yerinden edilmiş kişiler de dahil olmak üzere göçmenler**, kayıtlı istihdam ve geçici veya kalıcı konut sağlama konusunda çeşitli ayrımcılık biçimlerine maruz kalmakta, bu da evsizlik ve yoksulluk riskini artırmaktadır.⁵⁸ Evsizlik veya yoksullukla ilişkili yasaların uygulanması, sınır dışı etme veya izin kısıtlamaları ve göçmenlik veya mültecilik statüsü nedeniyle daha düşük seviyeli suçlar için daha sert cezai yaptırımlar olasılığı dahil olmak üzere korkunç sonuçlar doğurabilir.⁵⁹

(e) **Zihinsel veya fiziksel engelli kişiler**, köklü bir damgalanma ve yeterli barınma, istihdam, mali güvenlik ve sağlık hizmetlerine erişimde ciddi zorluklarla karşılaşmaktadır ve bu nedenle evsizliğe ve derin yoksulluğa karşı savunmasızdır.⁶⁰ Hayatı idame ettiren faaliyetlerin kriminalize edilmesi, bu sistemik adaletsizlikleri daha da kötüleştirir. Dahası, serserilik yasaları zihinsel engelli kişileri orantısız bir şekilde etkilemekte ve 'aylak' veya 'düzensiz' olmak gibi davranışları kriminalize etmektedir. Cezaevinde, psikososyal engelli kişilere yönelik cezalandırıcı müdahaleler, uzun süreli tecrit, ayrıştırma ve ruh sağlığının daha da bozulmasıyla sonuçlanmaktadır.⁶¹

(f) **Ayrımcılığa, damgalanmaya veya kriminalize edilmeye maruz kalan diğer gruplar** da evsizliği veya yoksulluğu **kriminalize** eden yasalardan etkilenmektedir. Bunlar arasında yaşlılar, gezici topluluklar, kendilerini Roman, Gezin, ⁶² veya Yerli Halklar olarak tanımlayan kişiler⁶³ kamusal alanlarla ilgili birçok yasanın gelenek ve göreneklerine göre yaşama, hareket etme, kalma veya çalışma kapasitelerini zayıflatması nedeniyle yer almaktadır. Benzer şekilde, uyuşturucu kullanan kişiler⁶⁴ seks işçileri⁶⁵ ve LGBTI+lar⁶⁶ kamusal alanları kullandıklarında veya bu alanlarda çalıştıklarında daha yüksek bir sindirme, keyfi tutuklanma veya fiziksel saldırı ve ayrımcılık riskiyle karşı karşıya kalmaktadır.

E. Kriminalize etme, sosyal sorunların ele alınmasında uygun olmayan, verimsiz ve maliyetli bir yaklaşımdır

27. Yoksulluk ve evsizliğe müdahale etmek için ceza adaleti sistemine güvenmek, sosyal sorunları ele almak veya kamu güvenliğini artırmak için sürdürülebilir bir yaklaşım değildir. Aksine, kıt kamu kaynaklarını etkili ve kanıta dayalı suç ve şiddet önleme tedbirlerinden uzaklaştırmakta, yeniden suç işleme (*recidivism*) olasılığını artırmakta ve kamu güvenliği için bir tehdit oluşturmaktadır.⁶⁷

⁵⁵ OHCHR, 'Kadınlar ve elverişli konut hakkı', https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/publications/WomenHousing_HR.PUB.11.2.pdf.
⁵⁶ ÇHS, Genel Yorum No, 21.
⁵⁷ Çocuk Hakları Sözleşmesi, Madde 12; Sokak Çocukları Konsorsiyumu, s. 8.
⁵⁸ A/HRC/31/54, para. 46.
⁵⁹ Eurodiaconia s 6; İş ve Soy Nedeniyle Ayrımcılığa Uğrayan Topluluklar Küresel Forumu, s. 11.
⁶⁰ Dünya Sağlık Örgütü, Dünya Engellilik Raporu 2011.
⁶¹ A/72/128, para. 14.
⁶² A/HRC/16/42/Add.2, paras. 51-56.
⁶³ A/74/183, para. 19.
⁶⁴ A/HRC/47/40, para.8.
⁶⁵ A/HRC/32/44.
⁶⁶ A/HRC/35/36.
⁶⁷ National Law Centre on Homelessness and Poverty, 'Housing Not Handcuffs 2019: Ending the Criminalization of Homelessness in U.S. Cities', s. 63-74, <https://homelesslaw.org/wp-content/uploads/2019/12/HOUSING-NOT-HANDCUFFS-2019-FINAL>.

** Ç.N. Vagrancy laws, çeviri boyunca "serserilik yasaları" olarak kullanılmıştır; tarihsel olarak belirli bir yerde sabit bir ikameti veya işi olmayan kişileri cezalandırmak için kullanılan yasalardır.

28. Pek çok Devlette yerel yönetim ve kolluk kuvvetleri yetkilileri, gerçek ya da algılanan artan suçlulukla mücadele etmeleri için vatandaşlardan ya da "sokakları temizlemeleri" için bölge sakinlerinden ve iş insanlarından baskı görmektedir. Hâlihazırda aşırı yüklenmiş olan polis güçleri, "suça karşı sert" bir duruş sergilediklerini göstermek amacıyla, yoksulluk içindeki insanlara karşı kapsamlı operasyonlar düzenlemeye ve sokakta yaşayan insanların toplu olarak tutuklanmasına neden olmaya özellikle eğilimlidir. Bu tür polis memurları düşük maaş aldıklarında ve hesap verebilirlik mekanizmaları zayıf olduğunda, sokakta yaşayan veya çalışan kişilerden para cezası veya haraç alınması da dahil olmak üzere yolsuzluk riski artmaktadır.

29. Buna ek olarak, kriminalizasyonun maliyeti genellikle uygun fiyatlı konut, sosyal hizmetler ve sosyal refah sağlanması da dahil olmak üzere yoksulluk ve dışlanmanın temel nedenlerini ele almak için gereken ekonomik maliyetler ve sosyal kaynaklardan daha ağır basmaktadır.⁶⁸ Kolluk kuvvetleri aracılığıyla evsizliği ele almak, cezalandırmak yerine evsizliğin ve yoksulluğun altında yatan sorunları ele alacak uygun fiyatlı konut ve sosyal hizmetler sağlamaktan iki ila üç kat daha pahalıya mal olabilir.⁶⁹ ABD Evsizlik Kurumlar Arası Konseyi, "kriminalizasyonun, evsizliği deneyimleyen bireyleri sokaktan ceza adaleti sistemine ve oradan da geri döndüren maliyetli bir döner kapı yarattığını" kabul etmiştir.⁷⁰ Güney Afrika'nın Cape Town kentinde evsizliğin maliyeti üzerine yapılan bir çalışma, bireylerin uygun şekilde barındırılmasının, barınak ve evsizlik hizmetleri sağlamanın mali maliyetlerinin yanı sıra polislik ve ceza adaleti sistemiyle ilgili dolaylı maliyetleri de önemli ölçüde dengeleyeceğini vurgulamaktadır.⁷¹ Almanya her yıl 200 milyon Euro'yu Toplu Taşıma Hizmetlerinin Hileli Kullanımına ilişkin Ceza Kanunu ihlalinin uygulanmasına ayırmaktadır ve bu durumdan etkilenen kişilerin çoğu ya işsiz ya da daimi bir adresi olmayan kişilerdir.⁷²

30. Para cezalarının uygulanması ulusal ve alt ulusal hükümetler için yüksek maliyetlere yol açmaktadır, ancak güvencesizlik içinde yaşayan kişilere kesilen para cezalarının önemli bir kısmı hiçbir zaman ödenmemektedir (Barselona şehrinde yüzde 50'den fazlası).⁷³ Dilencilik yasağının uygulanması Cenevre Kantonuna Ocak 2008 ile Haziran 2011 arasında polisiye masraflar olarak 1,22 milyon CHF'ye, para cezalarının idaresi için yaklaşık 200.000 CHF'ye ve adli mahkemeler önündeki ilgili prosedürler için 1,8 milyon CHF'ye mal olmuştur. Bu tutarlara, para cezalarını ödeyemeyen suçluların kişi ve gün başına en az 124,10 İsviçre Frangı maliyetle hapsedilmesi dahil değildir. Toplamda, 1.516 suçluya karşı 1,6 milyon İsviçre Frangının üzerinde para cezası ve harç tutarında 13.634 para cezası uygulanmış, ancak sadece 35.117 İsviçre Frangı para cezası tahsil edilmiştir.⁷⁴ Tekrar suç işleme oranının son derece yüksek olması, güvencesizlik içindeki kişilere yönelik bu tür ayrımcı kolluk yaklaşımlarının ne insanları yoksulluktan kurtarmaya uygun olduğunun ne de amaçlarına (bu durumda dilencilik azaltmak) ulaştığının altını çizmektedir.

F. Kriminalizasyon, kamu düzeni ve güvenliğin artırılması için rasyonel veya orantılı bir yanıt değildir

31. Evsizliği ve yoksulluğu kriminalize eden yasalar, kamusal alanlarda yaşamı idame ettirici faaliyetler yürütmekten başka çaresi olmayan insanlar üzerinde esaslı bir caydırıcı etki yaratmamaktadır. Bu nedenle yasalar, insan hakları hukukunun gerektirdiği şekilde evsizliğin yarattığı güvenlik ve halk sağlığı sorunlarına orantılı bir yanıt olarak gerekçelendirilemez.⁷⁵ Suç haline getirme, bu yasaların suç önleme değerine dair bir kanıt

⁶⁸ pdf; David Rudin, 'You Can't Be Here: The Homeless and the Right to Remain in Public Space', N.Y.U. Review of Law & Social Change, Vol. 42, s. 309-350.

⁶⁹ Miami Law Human Rights Clinic, s. 8; Jonathan Hopkins, et. al. (2020), 'The Cost of Homelessness in Cape Town', https://homeless.org.za/wp-content/uploads/2020/11/24_Nov_Cost-of-homelessness-in-Cape-Town_Report-Summary-1.pdf

⁷⁰ Southern Poverty Law Centre, s. 9.

⁷¹ Miami Hukuk İnsan Hakları Kliniği, s. 8.

⁷² Jonathan Hopkins (yukarıda dn. 67), s. 3.

⁷³ Freiheitsfonds, s. 1-3.

⁷⁴ Arrels Fundación, s. 11.

⁷⁵ Conseil d'Etat tarafından Grand Conseil du Canton et Republique de Genève'e 31 Ağustos 2011 tarihinde verilen yanıt, IUE 120, https://www.mesemrom.org/IUE_1208_A.htm.

BM Tokyo Kuralları, kural 1.1 ve 2.6; A/HRC/21/39, para 81.

olmaksızın, sosyo-ekonomik dışlama ve marjinalleştirmeyi pekiştirmek gibi ters bir etkiye sahiptir.⁷⁶ Örneğin, evsizliğin ve yoksulluğun kriminalize edilmesinin, para cezalarını ödememek de dahil olmak üzere mahkumiyetlerin, konut, istihdam ve diğer sosyal hizmetleri elde etmede ayrımcılığı pekiştiren bir sabıka kaydıyla sonuçlandığı ciddi sonuçları vardır. Daha önceki mahkumiyetler de, cezaların veya mahkumiyetlerin tekrarı durumunda etkilenen kişileri daha sert sonuçlara maruz bırakmakta ve bazı ülkelerde oy kullanma hakkı gibi medeni ve siyasi hakların askıya alınmasıyla sonuçlanabilmektedir.⁷⁷

III. Kriminalizasyona alternatifler: değişim için bir gündem

32. Kriminalizasyona alternatif arayışı, yürürlükteki yasaların gözden geçirilmesi, uygulanma biçimlerinin değiştirilmesi, cezaların orantılılığının ve etkisinin gözden geçirilmesi ve alternatiflerin kullanılmasını sağlamak için Devletin yeterli kaynağa sahip olmasının sağlanması ile başlamalıdır. Kapsayıcı ve anlamlı istişareler, insan hakları ile tutarlı bir şekilde kamu düzeni ve kamu sağlığı hedeflerini karşılarken, yeterli barınma ve yeterli bir yaşam standardından yararlanma hakkını gerçekleştirecek etkili suç alternatiflerini belirlemelidir. Bu süreç katılımcı olmalı, evsizlik ve güvencesizlik deneyimi olan kişileri, kolluk kuvvetlerini, konut, sağlık veya sosyal hizmet sağlayıcılarını, iş aktörlerini, esnafı ve sokak tüccarlarını ve yerel sakinleri içermelidir. İstişareler aşağıdaki hususların belirlenmesi amacıyla gerçekleştirilmelidir:

- (a) Evsizliği ve yoksulluğu suç haline getiren yasa veya yönetmeliklerin resmi hedefleri
- (b) Maliyetlerin faydalardan daha ağır basıp basmadığı da dahil olmak üzere, bu tür yasaların uygulanmasından kaynaklanan potansiyel sonuç başarısı, riskler ve etkiler
- (c) Bu yasaların etkilenen kişiler bakımından insan hakları ihlallerine yol açıp açmayacağı.
- (d) Sorunun kriminalizasyonla sonuçlanmayacak farklı bir yolla ele alınıp alınamayacağı.

33. Aşağıda, Özel Raportörlerin Devletlerin kriminalizasyona alternatifler tasarlarlarken ve uygularken dikkate almalarını tavsiye ettiği önlemler yer almaktadır ve bunların tümü, evsizlik ve yoksulluk yaşayan kişilerin seslerini, deneyimlerini ve ihtiyaçlarını içeren katılımcı yaklaşımların öneminin altını çizmektedir.

A. Hayatı idame ettirici faaliyetleri kriminalize eden yasaları yürürlükten kaldırın

34. Ulusal ve alt ulusal hükümetler, kamusal alanların kullanımını düzenleyen tüm yasaları kapsamlı ve katılımcı bir şekilde gözden geçirerek yaşamı idame ettirmeye yönelik faaliyetleri ne ölçüde suç haline getirdiklerini belirlemelidir. Anlamlı alternatiflerin bulunmadığı durumlarda yaşamı idame ettirme faaliyetlerini cezalandıran yasalar yürürlükten kaldırılmalıdır.

35. Devletler, kamusal alanlarda yaşamı idame ettirme faaliyetlerini yasaklayan yasaların yürürlükte kaldığı ancak uygulanmadığı *fiili* suç olmaktan çıkarmanın ötesine geçmelidir. İnsan haklarına uygun olmayan yasaların sadece uygulanmaması yetersiz kalmaktadır, çünkü bu tür yasalar yürürlükte kaldıkları sürece evsizlik veya yoksulluk yaşayan kişiler için sürekli bir tehdit olmaya devam etmektedir. Kolluk kuvvetlerinde ve toplumda, zorlu yaşam koşullarına maruz kalan kişilerin doğaları gereği kanunları çiğnedikleri mesajını pekiştirmektedirler.

36. Devletler, ulusal, bölgesel ve yerel düzeylerde şehir planlamacılarını, kanun yapıcıları, kolluk kuvvetlerini, hâkimleri ve cezai ve idari adalet yetkililerini, evsizliğin ve yoksulluğun kriminalize edilmesinin, özellikle de kamusal alanların kullanımını düzenleyen

⁷⁶

David Rudin (yukarıda dn. 66).

⁷⁷

Miami Law Human Rights Clinic, s. 8; Observatoire pour les Droits des Citoyens Itinerants, s. 1; (RE)Claim, s. 3 ve 10; Global Network of Sex Work Projects, s. 2; The Connection at St. Martin's, s. 3; Conectas Direitos Humanos São Paulo, s. 26; Danish Refugee Council, s. 5.

** Ç.N. Vagrancy laws, çeviri boyunca "serserilik yasaları" olarak kullanılmıştır, tarihsel olarak belirli bir yerde sabit bir ikameti veya işi olmayan kişileri cezalandırmak için kullanılan yasalardır.

kanunlara zorunluluk veya hayatta kalma nedenleriyle uyamayan kişiler üzerindeki insan hakları etkileri konusunda duyarlı hale getirmelidir.

B. Yargı denetiminin, adalete erişimin ve adli yardımın iyileştirilmesi

37. Avukatlar ve adli makamlar, evsizliği ve yoksulluğu kriminalize eden mevzuatın gözden geçirilmesinde ve güvencesizlik durumundaki kişilerin haklarının korunmasının sağlanmasında aktif bir rol oynamalıdır. Yargı, ulusal hukukun uluslararası insan haklarına uygun olarak yorumlanmasını sağlamalıdır. Birçok ülkede mahkemeler, ulusal hukukta yer alan ve anayasa hukuku veya uluslararası insan hakları standartları ile uyumlu olmayan yasal hükümleri iptal etme veya uygulanmasını durdurma yetkisine sahiptir. Yasal reformlar genellikle ayırıcı yasa hükümlerinin uygulanmasına son veren mahkeme kararlarıyla tetiklenmiştir.⁷⁸ Çabalarını adalet sistemi içinde yoksulları ve ötekileştirilenleri savunmaya adanmış avukatlar ve insan hakları savunucuları bu bağlamda çok önemli bir işlev görmektedir: Daha iyi bir korumayı ve kamu desteğini hak etmektedirler. Adli yardım, basit suçlar için yapılan suçlamalara veya yaptırımlara karşı kendilerini savunmak üzere avukat tutmaya gücü yetmeyen kişilere de sağlanmalıdır.

C. Gözaltı alternatiflerinin uygulanması

38. Doğrudan hedef almayan, ancak marjinalleştirilmiş gruplar üzerinde orantısız bir etkiye sahip olan yasaların sürdürülmesi için meşru nedenlerin bulunduğu durumlarda, tutuklama ve gözaltı alternatifleri, Birleşmiş Milletler Gözaltı Dışı Tedbirler için Asgari Standart Kurallar (Tokyo Kuralları) tarafından belirlenen insan haklarının korunması ve geliştirilmesine yönelik asgari güvencelere uygun olarak uygulanmalıdır. Bu tür gözaltı dışı tedbirler, insan haklarının korunması ve geliştirilmesine yönelik asgari güvencelere uygun olmalıdır. Kamusal alanların yasak kullanımıyla ilgili suçlar için sözlü yaptırımlar, sosyal hizmetlere veya sağlık hizmetlerine erişimin kolaylaştırılması, sosyal entegrasyon, eğitim ve iş fırsatları sunan toplum hizmeti veya *Önce Barınma* programlarına dahil etme gibi uygun hapis dışı tedbirler düşünülmelidir. Polislik yasası, eğitimi ve uygulamaları, toplumun katılımını, konuttan dışlanma mağdurlarının hakları da dahil olmak üzere insan haklarının desteklenmesini ve saygı gösterilmesini destekleyecek şekilde tasarlanmalı ve suçluların toplum içinde ele alınmasına özen gösterilmeli, resmi işlemlere veya mahkeme tarafından yargılanmaya başvurmadan mümkün olduğunca kaçınılmalıdır.⁷⁹ Kriminalizasyona alternatifler, yukarıda belirtildiği gibi karar alma sürecinin farklı aşamalarında ilgili tüm paydaşlarla tam istişare halinde geliştirilmelidir.

D. Para cezasını ödemediği için hapsedilmeye son verilmesi

39. Para cezaları tutuklama ve gözaltı için bir alternatif oluştursa da, evsizlik ve yoksulluk yaşayan kişiler üzerinde orantısız bir etkiye sahiptir. Para cezalarının idaresi ve hükme bağlanması, para cezalarını ödeyemeyecek kadar yoksul olanlar ile ödeme gücü olanlar arasında bir ayırım yapmalıdır.⁸⁰ Örneğin İsveç'te varsayılan hapis cezası, bir kişinin ödeme gücü olmadığına değil, yalnızca mahkum edilen kişi ödeme konusunda isteksizlik gösterirse uygulanmaktadır.⁸¹

40. Sadece para cezasını ödeyememe nedeniyle hapis cezası kaldırılmalıdır. Yaptırıma tabi tutulan kişinin özel koşullarını dikkate alan diğer hapis dışı tedbirler düşünülebilir. Bu

⁷⁸ Bkz. örneğin, Malawi Yüksek Mahkemesi, Gwanda v State (Constitutional Cause 5 of 2015) 10 Ocak 2017, <https://malawilii.org/akn/mw/judgment/mwhc/2017/23/eng@2017-01-10> ve Uganda Anayasa Mahkemesi, Francis Tumwesige Ateenyi v Attorney General (Constitutional Petition No. 36 of 2018) 2 Aralık 2022, <https://ulii.org/akn/ug/judgment/ugcc/2022/5/eng@2022-12-02>.

⁷⁹ Tokyo Kuralları, Kural 2.5.

⁸⁰ Fines & Fees Justice Centre, s. 2 - 4; Canadian Drug Policy Coalition ve Pivot Legal Centre, s. 10; Umman İnsan Hakları Komisyonu, s. 5; ESADE, Ramon Lull Üniversitesi, s. 68; Eurodiaconia, s. 7; Ambika Sutkunanathan, s. 8.

⁸¹ Eurodiaconia, s. 6.

tedbirler arasında, para cezalarının kamu makamları ve hizmet sağlayıcıları için ücret karşılığı çalışma yoluyla mahsup edilmesi de yer alabilir.⁸²

E. Kolluk kuvvetleri uygulamalarında reform

41. Kolluk kuvvetleri, şiddetten korunmaları da dahil olmak üzere, sokakta yaşayan kişilerin haklarının korunmasında kilit bir rol oynayabilir ve oynamalıdır. Sosyal hizmetlere veya sağlık hizmetlerine erişimi kolaylaştırabilir,⁸³ kamusal alanların kullanımıyla ilgili çatışmaları çözebilir ve kamusal alanların herkes tarafından güven içinde kullanılabilmesini sağlayabilirler. Ancak kolluk kuvvetleri, cezai müdahalelerinin nadiren etkili veya uygun olduğu evsizliğin önlenmesi ve ele alınması konularında varsayılan veya temel müdahale yöntemi olmamalıdır.⁸⁴

42. Zarar azaltma çerçeveleri, uyuşturucu kullanan kişiler için umut verici alternatif katılım modelleri sunmakta ve sokak ortamlarında aşırı temsil edilen diğer gruplar için de faydalı olabilecek daha fazla çalışma ve analiz gerektirmektedir. Bu çerçeveler, polis ile etkilenen topluluklar arasında karşılıklı güven ve işbirliğini teşvik etmeye, polis ile sağlık ve sosyal hizmet sağlayıcıları arasında ortaklıklar kurmaya ve polise yönlendirme ve hizmetlere erişimi destekleyen operasyonel rehberlik sağlamaya dayanmaktadır.⁸⁵ Bunu başarmak için kolluk kuvvetleri, etkilenen gruplara ve diğer ilgili sağlık ve sosyal hizmet sağlayıcılarına danışarak, marjinalleşmeyi hak temelli ve travmaya duyarlı bir şekilde anlamak ve müdahale etmek için yeni stratejiler benimsemelidir.

43. Ayrıca, kolluk kuvvetleri için evsizliği deneyimleyen kişilerin kamusal alanlarda bulunma hakkını tanıyan, ayrımcılık yapmamayı vurgulayan ve görevlilere sosyal ve sağlık hizmetlerine etkili erişimi nasıl kolaylaştırabilecekleri konusunda rehberlik eden eğitim ve protokollerin oluşturulması önemlidir. Kolluk kuvvetleri de dahil olmak üzere evsizliği deneyimleyen kişilere yönelik şiddetin yaygınlığı göz önünde bulundurulduğunda, bu kişilerin kamusal alanlarda emniyet ve güvenliğini sağlamaya yönelik tedbirler kamu düzeninin doğal bir parçasını oluşturmaktadır.⁸⁶ Devletler, ayrımcı veya istismarcı kolluk uygulamaları hakkındaki şikayetlerin bağımsız ve etkili bir şekilde soruşturulmasını ve failerin sorumlu tutulmasını sağlamalıdır.

F. Kamusal alanlara eşit erişimi teşvik edin

44. Evsizlik ve yoksulluk yaşayan kişiler, toplanma, sosyalleşme, geçim ihtiyaçlarını karşılama, dinlenme ve eğlenme amacıyla kamusal alanları kullanma konusunda genel halkla aynı haklara sahip olmalıdır. Cezalandırıcı tedbirlerden uzaklaşarak ayrımcılık yapmamaya, eşitliğe ve herkes için güvenliğe odaklanan yaklaşımlara yönelen evsizliğe ilişkin ulusal politikalar, ulusal ve yerel makamlar tarafından kamusal alan yönetimi için bir çerçeve sağlamalıdır. Politikalar, evsizliği deneyimleyen kişilerin insan haklarını vurgulamalı, evsizliği kriminalize etmenin insani, ekonomik ve sosyal maliyetini vurgulamalı ve kaynakların polislik, kovuşturma ve cezalandırmadan barınma, sosyal ve sağlık hizmetlerine yeniden tahsis edilmesini sağlamak için maliyet-fayda analizlerini teşvik etmelidir.⁸⁷ Uygun fiyatlı ve erişilebilir konut arzı talebi karşılamadığında, evsizliği deneyimleyen kişilerin yaşamı idame ettirme faaliyetlerinin cezalandırılması yasaklanmalıdır.

45. Umud verici çalışma örnekleri arasında, evsizliği deneyimleyen kişilerin kamusal alanlarda bulunma hakkını tanıyan ve entegre müdahaleler sağlamak için kolluk kuvvetleri ile sosyal hizmetler arasında ortaklıkları teşvik eden Kamusal Alanlarda Evsizliği

⁸² UNODC, Cezaevlerinin Kalabalıklaşması El Kitabı, s. 46, https://www.unodc.org/documents/justice-and-prison-reform/Overcrowding_in_prisons_Ebook.pdf.

⁸³ Ulusal Polis Şefleri Konseyi ve Crisis, 'Uygulamadan evsizliği sona erdirmeye: Polis güçleri, yerel yönetimler ve gönüllü sektör en iyi şekilde nasıl birlikte çalışabilir', <https://www.crisis.org.uk/ending-homelessness/resources-for-practitioners/housing-centre-guides/from-enforcement-to-ending-homelessness-guides/>.

⁸⁴ Kanada İnsan Hakları Komisyonu, s. 6-7; Birleşmiş Kentler ve Yerel Yönetimler, para 17.

⁸⁵ Küresel Kolluk Kuvvetleri ve Halk Sağlığı Derneği tarafından yayınlanan raporlara şu adresten ulaşabilirsiniz: <https://glepha.com/envisaging-the-future-project/>.

⁸⁶ Kanada İnsan Hakları Komisyonu, s. 6; Birleşmiş Kentler ve Yerel Yönetimler sunumu, para 17.

⁸⁷ Miami Hukuk İnsan Hakları Kliniği, s. 8.

** Ç.N. Vagrancy laws, çeviri boyunca "serserilik yasaları" olarak kullanılmıştır; tarihsel olarak belirli bir yerde sabit bir ikameti veya işi olmayan kişileri cezalandırmak için kullanılan yasalarlardır.

Deneyimleyen Kişilere Müdahale için önerilen Victoria (Avustralya) Protokolü yer almaktadır.⁸⁸ Avrupa'da, birçok şehir tarafından kabul edilen Evsiz Hakları Bildirgesi, evsizliği deneyimleyen kişilerin çeşitli insan haklarını ortaya koymaktadır. Evsizliği deneyimleyen kişilerin kamusal alanları kullanma, bu alanlarda özgürce hareket etme ve ceza almadan hayatta kalma faaliyetlerinde bulunma (dilenme veya atılmış yiyecekleri arama dahil) haklarını kabul etmektedir.⁸⁹

46. Yerel düzeyde, evsizlik ve yoksulluk yaşayan kişilere toplum temelli desteği destekleyen, kamusal alanların yönetimine yönelik daha az cezalandırıcı yaklaşımlar ortaya çıkmaktadır. Bunlar arasında polisliğe toplum temelli alternatifler, ruh sağlığı uzmanlarının görevlendirilmesini desteklemek için polis fonlarının yönlendirilmesi ve uygun sevkleri ve hizmet sunumu seçeneklerini kolaylaştırmak için yerel yönetim ve kolluk kuvvetleri bünyesinde toplum irtibat görevlilerinin işe alınması yer almaktadır.⁹⁰

47. Daha kapsayıcı kamusal alan yönetimini teşvik ederken, Devletler ve ulus-altı makamlar suç işlemenin altında yatan önlenemez nedenleri ele alan tedbirler uygulamalıdır. Bu alternatifler yerel koşullara duyarlı olmalı ve yeterli barınma hakkının sağlanmasına yönelik daha geniş bir çerçeve içerisinde uygulanmalıdır. Tedbirler şu şekilde sıralanabilir

- (a) Ücretsiz kamu hijyen tesislerinin sağlanması
- (b) Kayıt dışı çalışanların kamusal alana erişimini sağlamak için şeffaf, uygun ve erişilebilir düzenleyici rejimler.
- (c) Kolluk kuvvetleri yaklaşımlarından vazgeçilmesi ve evsizlik yaşayan kişilerin çeşitli ihtiyaçlarının karşılanması için kapsamlı destek hizmetlerine ve toplum temelli çözümlere yeniden yatırım yapılması.

G. İlk önce barınma, en son değil

48. İnsan hakları hukuku, Devletlerin, kişileri barınma eksiklikleri nedeniyle suçlamak yerine, herkes için yeterli barınmaya erişimi sağlamasını gerektirir. Evsizliği azaltmaya yönelik konut odaklı yaklaşımlar, örneğin evsizliği yaşayan kişilere dağınık, uzun vadeli konut ve ihtiyaçlarına göre uyarlanmış sosyal destek sunan Önce Barınma programları, insan hakları standartlarına uygun olarak uzun vadeli evsizliği azaltmaktadır. Ayrıca, büyük barınak ve acil barınma sistemlerini genişletmek veya sürdürmekten daha az maliyetlidir ve kamu kolluk kuvvetleri ve sağlık sistemleri için önemli maliyet tasarrufları sağlar.⁹¹

H. Evsizliğin önlenmesi

49. Evsizliğin temel nedenlerinden biri olan uygun fiyatlı konut eksikliği, konutu olmayan kişilerin kriminalize edilmesini geçersiz kılmak için ele alınmalıdır. Uygun fiyatlı konut arzı, arazi bankaları gibi mekanizmalar aracılığıyla uygun fiyatlı arazilerin toplanmasının teşvik edilmesi ve kamu veya kooperatif konutları gibi metalaştırılmamış konut seçeneklerinin teşvik edilmesi de dahil olmak üzere kamu politikaları ve yasaları tarafından aktif olarak teşvik edilmeli ve desteklenmelidir. Elverişli konut hakkı Özel Raportörü tarafından yapılan tavsiyeler⁹² kira ödememe veya diğer nedenlerle tahliyeleri azaltmak için önleyici mekanizmalar, konut piyasalarının daha iyi yönetimi ve ihtiyacı olanlara sosyal konut veya konut yardımı sağlanması gibi evsizliği önlemeye yönelik entegre ve uzun vadeli müdahaleleri içermektedir.

⁸⁸ Justice Connect, s. 21 - 23.

⁸⁹ Evsiz Hakları Bildirgesi, https://www.feantsaresearch.org/download/the_homeless_bill_of_rights_8107364355310719862.pdf.

⁹⁰ National Alliance to End Homelessness, 'Alternatives to Criminalization', <https://endhomelessness.org/blog/alternatives-to-criminalization/#:~:text=Advocating%20for%20the%20diversion%20of,systems%20preventing%20the%20need%20for> ; Arréls Fundación, s. 14 - 15.

⁹¹Bkz. <https://www.huduser.gov/portal/periodicals/em/spring-summer-23/highlight2.html> ve <https://nlihc.org/sites/default/files/Housing-First-Research.pdf>.

⁹² A/78/192.

I. Kayıt dışı ekonomik faaliyetlerin düzenlenmesinde reform

50. Kamusal alan yönetimi, bir dizi kayıt dışı ekonomik faaliyet için kamusal alanlara kapsayıcı erişimi garanti etmelidir. Bunun denendiği örnekler mevcuttur,⁹³ ortak nokta, kamusal alanlarda çalışma hakkının ve adil ve elverişli çalışma koşullarının daha fazla korunmasını sağlamak için kayıt dışı çalışanlar, yerel yönetimler ve şehir planlama uzmanları arasında diyalog ve anlaşmalar yapılmasıdır. Bunun sonucunda özel alanların belirlenmesi, resmi kayıt sistemleri ve eşyalara el konulmasına karşı güvenceler gibi tedbirler alınmıştır.⁹⁴ Ulusal ve alt ulusal hükümetler, kayıt dışı çalışanlar ve temsilcileriyle istişare ederek, kentsel ortamlarda çalışma ve ticaret için uygun alanlar sağlamalı ve bu sektörlerin büyümesini ve gelişmesini kapsayıcı bir şekilde yönetmelidir.⁹⁵ Devletler kayıt dışı çalışanların örgütlenme ve toplu pazarlık özgürlüğü hakkını tanımalı,⁹⁶ kamusal alanları kullanan kayıt dışı çalışanların güvenliğini artırmalı ve 190 sayılı ILO Sözleşmesine uygun olarak kamu görevlileri veya özel aktörler tarafından bu tür çalışanlara yönelik şiddet, istismar ve tacizi ele almalıdır.

J. Bölgesel ve yerel yönetimlerin rolünün artırılması

51. Yerel ve bölgesel yönetimler, evsizliğin ve yoksulluğun kriminalize edilmesinin ele alınmasında kritik bir rol oynamaktadır. Bazı Devletler ulusal düzeyde serserilik ve ilgili eylemleri ve/veya dilencililiği suç olmaktan çıkarmış veya temel insan hakları korumalarının sağlanması ihtiyacını kabul eden ulusal evsizlik veya barınma politikalarını benimsemiştir, ancak yerel veya bölgesel düzeyde birçok tüzük, yönetmelik veya düzenleme yaşamı idame ettirme faaliyetlerini kriminalize etmeye devam etmektedir.⁹⁷

52. Yerel yönetimler, bir yandan kamu düzeni, güvenliği ve kentsel kalkınmayı sağlamaya çalışırken, diğer yandan da kamusal alanlara nasıl, ne zaman ve kimler tarafından erişileceği ve kullanılacağı konusunda çeşitli bileşenlerin çıkarlarını dengeleme konusunda ön saflarda yer almaktadır. Yerel yönetimlerin, kamusal alanların adil ve kapsayıcı kullanımı ile daha geniş çevresel, güvenlik ve ekonomik hedefler arasında bir denge kuran stratejiler geliştirmesi gerekmektedir. Bu kısmen, kamusal alanlarda izin verilen faaliyet türlerini belirleyen imar kanunları, yerel yönetmelikler ve tüzüklerin kabul edilmesi yoluyla ele alınabilir, ancak bu tür düzenlemeler bu çalışma boyunca tartışılan yaşamı idame ettiren faaliyetlerin yasaklanmasına yol açmamalıdır.

53. Yerel yönetimler, uygun fiyatlı konut sağlanmasına öncelik verilmesi gerektiğini ve evsizlikle mücadeleye yönelik kapsamlı yaklaşımların önleme, acil durum müdahaleleri, yapısal çözümler ve yasal reformu kapsamı gerektiğini kabul etmektedir. Politikalar, kamusal alanların yönetiminde cezalandırıcı yaklaşımlardan uzaklaşarak ayrımcılık yapmama, eşitlik ve güvenliğe odaklanan tedbirlere yönelmelidir.⁹⁸

IV. Sonuçlar ve öneriler

54. **İnsan hakları hukuku, Devletlerin derin yoksulluğu ortadan kaldırmak ve evsizliği önlemek ve sona erdirmek için mümkün olan tüm önlemleri almasını gerektirir. Evsizlik, Devletin bir insanın yeterli barınma hakkını güvence altına**

⁹³ Danimarka Mülteci Konseyi, s. 6; Mexico City İnsan Hakları Konseyi, s. 6.

⁹⁴ Martha Chen ve diğerleri, 'Enformel Geçim Kaynakları için Kapsayıcı Kamusal Alanlar: Şehir Plancıları ve Politika Yapıcılar için Bir Tartışma Belgesi', https://www.citiesalliance.org/sites/default/files/Public%20Space%20Discussion%20Paper_0.pdf.

⁹⁵ Caroline Skinner ve diğerleri, 'Supporting Informal Livelihoods in Public Space: Yerel Yönetimler için Bir Araç Seti', <http://www.wiego.org/sites/default/files/publications/files/Public%20Space%20Toolkit.pdf>.

⁹⁶ ILO, Kayıt Dışı Ekonomiden Kayıtlı Ekonomiye Geçiş Tavsiye Kararı, 2015 (No. 204), para. 16, 31 ve 32.

⁹⁷ Litvanya, s. 1; Meksika, s. 1; Abbé Pierre Vakfı, s. 2; Afrika Polislik Sivil Gözetim Forumu, s. 4; ESADE, Ramon Lull Üniversitesi, s. 7 ve 64; Arrels Fundació, s. 7; SOMOS Mulheres, s. 1; Dullah Omar Enstitüsü, s. 2-3; Avusturya Şehirler ve Kasabalar Birliği, s. 1; İnsan Hakları Komisyonu, Filipinler, para 29; Amerikan Üniversitesi, Adalet, Hukuk ve Kriminoloji Bölümü, s. 17; İsveç Çocuk Ombudsmanı, s. 2.

⁹⁸ Birleşmiş Kentler ve Yerel Yönetimler.

** Ç.N. *Vagrancy laws*, çeviri boyunca "serserilik yasaları" olarak kullanılmıştır; tarihsel olarak belirli bir yerde sabit bir ikameti veya işi olmayan kişileri cezalandırmak için kullanılan yasalarlardır.

almadaki başarısızlığını yansıtmaktadır. Evsizliği suç haline getirmek bu insan hakları ihlali ele almaz. Aksine daha da kötüleştirir. İnsanları kaçınmayacakları davranışlar için cezalandırarak hayatta kalma veya barınma imkanlarına daha da zarar verir.

55. Yoksulluk ve evsizliğin sonuçlarını ele almak için ceza adaleti sistemine güvenmek, yalnızca bireyleri yapısal eşitsizlik, sosyal dışlanma ve temel haklardan mahrum bırakılmaları nedeniyle cezalandırmaya hizmet eder. Cezalandırma, eşitsizliği daha da pekiştirir, sosyal damgalamayı güçlendirir ve evsizlik veya yoksulluk yaşayan kişilerin onurunu zedeler. Kamusal alanlarda dilendikleri, uyudukları veya çalıştıkları için güvencesizlik içinde olan kişileri cezalandıran cezalandırıcı veya karseral bir yaklaşım, Devlete, evsizliği önleme ve sona erdirmeye ve yoksulluğu azaltmada etkili olan önlemlere yönlendirilmesi gereken önemli bir ekonomik maliyet de getirmektedir.

56. Bu tür cezalandırıcı bir yaklaşım, bireylerin yoksulluk, evsizlik ve ceza adaleti sistemi arasında döngüsel bir hareketine yol açar ve haklı görülemez. Hayatta kalmak için kamusal alanların kullanımına bel bağlayan kişilerin davranışlarını cezalandırmak, yasaklanan davranış bir yerde uyumak veya kayıt dışı çalışma veya dilencilik yoluyla kendi geçimlerini sağlamak için yeterli gelir elde etmek gibi etkilenen kişinin kaçınmayacağı bir şey olduğunda, evsizlik ve yoksullukla mücadele hedeflerine ulaşamayacaktır. Buna ek olarak, kriminalizasyon, sosyo-ekonomik statü veya ırk, ulusal köken veya sağlık gibi diğer yasaklanmış gerekçelerle insan hakları hukukunu ihlal eden ayrımcılıkla sonuçlanır. Evsizlik ve yoksulluk, evsiz olmayı veya yoksulluk içinde yaşamayı cezai bir suç haline getirerek değil, yeterli barınma, insana yakışır iş, sağlık hizmetleri, eğitim ve sosyal korumaya erişimi kolaylaştıran dönüştürücü yaklaşımlarla ele alınabilir.

57. Özel Raportörler, yerel yönetimler de dahil olmak üzere Devletlere, kendi yetki veya kontrolleri altındaki herkes için yeterli barınma hakkı da dahil olmak üzere yeterli yaşam standardı hakkının tam olarak korunmasını sağlamalarını tavsiye etmektedir. Bu, yoksulluğun ortadan kaldırılması, uygun fiyatlı konutlara erişimin sağlanması ve evsizliğin önlenmesi ve sona erdirilmesi anlamına gelir; böylece hiç kimse yeterli konuta erişimi olmadan sokakta uyumak veya hayatta kalmak zorunda kalmaz.⁹⁹ Buna ek olarak, yerel yönetimler de dahil olmak üzere Devletlerin;

58. **Yasal reform:**

(a) Ulusal ve yerel yönetim yasalarında yer alan ve kamusal alanlarda yaşayan, geçimini sağlayan veya çalışan kişileri geçim kaynağı olmadığı, 'serseri', 'aylak' veya 'düzensiz' olduğu veya kamusal alanlarda uyumak, yemek yemek, yemek pişirmek, yıkanmak, oturmak, dinlenmek veya hijyenlerini sağlamak gibi yaşamı idame ettirici faaliyetlerde bulunduğu için kriminalize eden veya yaptırıma tabi tutan cezai veya idari hükümleri yürürlükten kaldırmak.

(b) Alternatifi olmayan veya kamu düzeni düzenlemelerine uyulmamasının evsizlik, yoksulluk ve diğer sosyal dışlanma biçimlerinden kaynaklandığı kişiler için kayıt dışı ekonomik faaliyetleri yasaklayan mevzuatın yürürlükten kaldırılması.

(c) Ulusal, bölgesel veya yerel düzeyde kamusal alanlarda dilenciliği yasaklayan yasaları yürürlükten kaldırmak. Dilencilik bir sömürü sonucu ortaya çıktığında ve insan ticaretiyle bağlantılı olduğunda, cezai sorumluluk dilenmeye zorlanan insan ticareti mağdurlarına değil, bu kişileri dilencilğe zorlayanlara yüklenmelidir.¹⁰⁰

(d) Para cezalarını ve borçla ilgili hapis cezalarını kaldırmak, af ilan edin, sabıka kayıtlarını silin ve ödemek istemeyenler ile ödeyemeyenler arasında ayırım yapan para cezası ve borç erteleme programları oluşturun. Ödeyememe durumunda para cezalarının azaltılabilesini veya feragat edilebilesini ve ödenmemiş para cezaları veya sabıka kaydı nedeniyle kamu sağlık hizmetlerine, konutlara, sosyal koruma yardımlarına veya diğer kamu hizmetlerine erişimin kısıtlanmamasını sağlayın.

⁹⁹ Bkz. A/78/192, A/73/310/Rev.1 ve A/HRC/31/54'te yer alan tavsiyeler.
¹⁰⁰ A/Res/65/228, para. 18(k), ILO Zorla Çalıştırma Sözleşmesi, md. 25.

(e) Binalarda, araçlarda, karavanlarda, derme çatma barınaklarda, kamplarda veya kamusal alanlarda kalan kişilerin, uluslararası insan hakları hukuku kapsamında belirtilen tüm usuli korumalar da dahil olmak üzere, zorla tahliyelere karşı etkili bir şekilde korunmasını sağlamak için ulusal mevzuatı gözden geçirin.

(f) Sokakta yaşayan kişilerin mallarına veya eşyalarına keyfi olarak el konulmasının ve imha edilmesinin kanunen yasaklanmasını sağlamak.

(g) Ulusal yasaların uluslararası insan hakları yükümlülükleriyle uyumlu olmasını sağlamak.

59. **Kolluk kuvvetlerinde reform:**

(a) Kamu hizmeti, eğitim veya çalışma gibi tutuklama ve hapsedme alternatiflerinin, suçlanan kişinin sabit bir ikamet adresinin olmadığı durumlar da dahil olmak üzere, evsizlik ve yoksulluk yaşayan kişilerin karşılaştığı yapısal engellere duyarlı olmasını sağlamak.

(b) Keyfi ve ayrımcı kimlik kontrolleri, makul şüphenin olmadığı durdurma ve aramalar da dahil olmak üzere kolluk kuvvetlerinin ayrımcı polislik uygulamalarını yasaklamak ve eğitim, talimatlar ve etkili gözetim ve hesap verebilirlik mekanizmaları yoluyla ceza adaleti sisteminde evsizlik ve yoksulluk yaşayan kişilerin aşırı temsiline katkıda bulunan ayrımcılığın yaygınlığını ele almak.

(c) Kolluk kuvvetleri tarafından taciz, korkutma, gasp, kötü muamele, fiziksel saldırı, orantısız güç kullanımı, keyfi tutuklama veya sınır dışı etme ya da sokakta yaşayan kişilerin öldürülmesi iddialarına yönelik etkili, kapsamlı, hızlı ve tarafsız soruşturmalar yürütmek üzere bağımsız polis denetim mekanizmaları kurun.

(d) 190 sayılı ILO Sözleşmesine uygun olarak kayıt dışı çalışanlara yönelik şiddet ve tacizi yasaklamak ve ele almak için gerekli tüm tedbirleri almak.

(e) Evsizliği deneyimleyen kişilerin barınma veya sosyo-ekonomik durumlarına dayalı olarak kamp alanlarında, sığınaklarda, acil barınma yerlerinde, pansiyonlarda, cezaevlerinde, gözaltı veya rehabilitasyon tesislerinde, bakım veya sağlık kurumlarında kendi iradeleri dışında hapsedilmelerini veya kurumsallaştırılmalarını yasaklamak ve özgürlük ve ikamet yeri seçimi hakkına yönelik her türlü kısıtlama veya mahrumiyetin insan hakları standartlarına uygun olmasını sağlamak.

(f) Bu tür müdahalelerin insan haklarına uygun olmasını sağlamak için taşınma emirlerinin ve alan yasaklarının kullanımını gözden geçirin.

(g) Hiç kimsenin, hukuken ve uygulamada yeterli, güvenli ve onurlu bir yaşam sürmesine olanak tanıyan uygun bir alternatif konut seçeneği sunulmadan mutlak ikamet yerinden tahliye edilmemesini sağlamak.

60. **Kamusal alan yönetimi:**

(a) Kamusal alanların ayrımcılık yapılmaksızın herkes için erişilebilir ve güvenli olmasını sağlamak.

(b) Kamusal alanların evsizlik ve yoksulluk yaşayan kişilerin hayatta kalması için elzem olduğunu ve su ve sanitasyon tesisleri de dahil olmak üzere bu kişilerin ihtiyaçlarına yönelik temel hizmetlerle donatılması gerektiğini kabul eder.

(c) Kamusal alanların kayıt dışı iş faaliyetleri için kullanılabilmesini sağlamak ve kayıt dışı çalışanların temsilcilerine danışarak uygun düzenlemeler geliştirmek.

61. **Analiz ve veri toplama:**

(a) Kriminalizasyonun evsizlik ve yoksulluk yaşayan kişiler üzerindeki etkisi, mahkumiyet veya para cezalarını ödememe durumunda para cezaları ve hapis cezalarına ilişkin bilgiler de dahil olmak üzere yaşamı idame ettiren faaliyetlerin gerçekleştirilmesi için cezai ve idari yaptırımların kullanımı hakkında ayrıştırmış veriler toplayın.

(b) Evsizliği, yoksulluğu veya diğer dezavantajları yaşayan kişileri kriminalize eden yasa ve yönetmeliklerin neden olduğu para cezaları, taşınma

*** Ç.N. Vagrancy laws, çeviri boyunca "serserilik yasaları" olarak kullanılmıştır; tarihsel olarak belirli bir yerde sabit bir ikameti veya işi olmayan kişileri cezalandırmak için kullanılan yasalardır.*

emirleri, tahliyeler, cezai yaptırımlar, tutuklama, zorla kurumsallaştırma, gözaltı veya hapsedmenin etkisini değerlendirin.

(c) Kamu düzeni suçlarına ilişkin yaptırım, para cezası uygulaması, kovuşturma, adli inceleme, gözaltı veya hapis cezasına ilişkin mali maliyetleri düzenli olarak yayınlamak.

62. **Kadınlar, çocuklar ve ayrımcılık riski altındaki diğer gruplar:**

(a) Kamusal alanların yönetiminde tüm dezavantajlı gruplar için maddi adaleti teşvik eden alternatif, toplumsal cinsiyete duyarlı yaklaşımlar geliştirmek. Toplum temelli destek mekanizmalarına erişimi teşvik eden ve evsizlik ve yoksulluk yaşayan kişilerin ceza adaleti sistemiyle temasa geçmesini önleyen müdahalelere öncelik verilmelidir.

(b) Özellikle cezaevine giden yolların toplumsal cinsiyete dayalı şiddet deneyimlerini içerdiği durumlarda, para cezalarını ödememe veya yaşamı idame ettirme faaliyetleri için hapis cezasına toplumsal cinsiyete duyarlı alternatifler uygulayın. Toplumsal cinsiyete dayalı şiddete maruz kalmış kadınlar ve kız çocukları için toplumsal cinsiyete duyarlı, alternatif ve yeterli barınma imkânları sağlayın.

(c) Çocukların keyfi ve toplu olarak tutuklanmasını, çocukların ve ailelerinin sokaklardan veya kamusal alanlardan uzaklaştırılmasını ve çocukların sokaktaki durumları nedeniyle ebeveynlerinden ayrılmasını yasaklayın.¹⁰¹ Sokakta yaşayan çocukların alternatif bakımını sağlamaya yönelik koruyucu tedbirlerin çocuğun yüksek yararı ilkesine uygun olmasını sağlayın.

(d) Sokakta yaşayan çocuklar için, Çocuk Hakları Sözleşmesi ile uyumlu olarak, evsizliği ele alan ve önleyen bütüncül ve kapsamlı, uzun vadeli ulusal stratejiler uygulamak. Sokakta yaşayan çocukları orantısız bir şekilde etkileyen dilencilik, sokağa çıkma yasağını ihlal, aylaklık, serserilik ve evden kaçma gibi suçları kaldırmak.

63. **Adalet erişimi:**

(a) Hiçbir tahliyenin evsizliğe yol açmamasını, tahliyelere yalnızca haklı nedenlerle izin verilmesini ve tahliyeyle karşı karşıya kalanların adalet erişiminin ve keyfi tahliyelere karşı usuli korumaların sağlanmasını temin edin.

(b) Evsizlik veya yoksulluk riski altında olan veya bu durumları yaşayan kişilerin kapsayıcı adli yardım ve destek hizmetlerine erişimini garanti altına alın ve kamu düzeni suçlarıyla itham edilen kişilere adli yardım sunulmasını sağlayın.

(c) Evsizliği ve yoksulluğu cezalandıran yasaların uygulanmasından kaynaklanan geçmiş insan hakları ihlalleri için etkili telafi mekanizmaları oluşturun.

64. **Farkındalık yaratma ve duyarlılaştırma:**

(a) Evsizliğin ve yoksulluğun altında yatan nedenler ve evsizlik ve yoksullukla mücadelede cezalandırıcı olmayan müdahalelerin değeri hakkında toplum eğitimi ve farkındalık yaratma yoluyla tüm nüfus grupları arasında anlayış ve karşılıklı saygıyı teşvik edin.

¹⁰¹

ÇHS, Genel Yorum No. 21, para. 14.